

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
BİLGE ŞEHİR

KİLİS

I

EDİTÖR
MEHMET ALİ YILDIRIM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BİLGE ŞEHİR KİLİS

I

ISBN

978-605-2151-22-8

REDAKSİYON

Dr. Öğr. Üyesi Hasan YENİDOĞAN

Öğr. Gör. Ali GENÇ

Arş. Gör. Ali AKDENİZ

Arş. Gör. Mustafa KOYUNCU

Arş. Gör. Yasin ÇAKIR

Ahmet Haşim ÖZYURT

TASARIM

Öğr. Gör. Kadir POLAT

Kilis 7 Aralık Üniversitesi Kurumsal İletişim Koordinatörlüğü

SERTİFİKA

Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yayınları: 49457

Ekim 2023

Kilis 7 Aralık Üniversitesi Kilis Tarihi ve Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi (KİTAM)

İSKÂN VE EŞKIYALIK BAĞLAMINDA KİLİS AŞİRETLERİ

Mustafa KOYUNCU*

GİRİŞ

Osmanlı Devleti ile Memlûk ordusu, 24 Ağustos 1516 tarihinde karşı karşıya gelmiş ve Mercidabık'ta yapılan savaş sonucunda Osmanlı Devleti galip gelmiştir.¹ Bu savaşla birlikte Kilis, Osmanlı topraklarına katılmış ve Osmanlı Devleti bölgede var olan Ekrad² ve Türkmen aşiretleriyle yakından temas kurmuştur.³ Bilindiği üzere Osmanlı Devleti bir yeri fethettiğinde tahrir baş vururdu. Bölgenin Osmanlı idaresine girmesiyle birlikte 1519-1520 yılında ilk tahrir yapılmış ve İzzeddin Bey Ekradı, “Ordu-yu İzzeddin Bey” olarak kayıtlara geçmiştir. İzzeddin Bey Ekradı'na “Ordu-yu İzzeddin Bey” denilme sebebi ise bölgedeki Ekrad aşiretlerin İzzeddin Bey'e bağlı bulunması ve otoritesinin güçlü olmasından kaynaklanmaktadır.⁴ Bölgedeki idareyi elinde tutan İzzeddin Bey, ciddi bir has tasarrufuna sahipti. Tahririn yapıldığı ilk yıl olan 1520 yılına bakıldığında İzzeddin Bey'in haslarından

* Arş. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Kilis/Türkiye, e-posta: mustafakoyuncu@kilis.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7430-8700

¹ Feridun Emecen, “Mercidabık Muharebesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/ 176; Mehmet Ali Yıldırım-Ali Akdeniz, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kilis'te Modern Eğitim* (Kilis: KİTAM, 2020), 3.

² Kürt kelimesinin çoğul hâlini ifade eder. Bkz. Yusuf, Halaçoğlu, “Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bellekten*, 60/227 (1996), 139.

³ Kilis ve havalisindeki aşiretlerin XVI. yüzyılda yıllara göre nüfusları ve vergi miktarları tam listesi için bkz. Mustafa, Öztürk, 16.Yüzyılda Kilis Urfa Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler-Oymaklar (Elazığ: Elazığ Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2004); Metin Akis, *XVI. Yüzyılda Kilis ve Azez Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002).

⁴ Öztürk, 16.Yüzyılda Kilis Urfa Adıyaman, 22; Akis, XVI. Yüzyılda Kilis ve Azez, 7.

elde ettiği miktar toplamda 537.941 Halebî akçesiydi. Bu gelir miktarının dağılımı ise Halep'ten 390.301, Gerger, Behisni, Rumkale ve Kâhta'dan ise 147.640 akçe şeklindeydi.⁵ 1527 yılında Kilis sancakbeyi yine İzzeddin Bey olmakla beraber Kilis 1549 yılına değin yurtluk-ocaklık statüsünü korumuştur.⁶

1520-1526 yıllarındaki tahrirlerde Halep sancağına bağlı görünen Kilis, Azez ve Com nahiyeleri Ekrad taifesi ile birlikte yazılmış ve Azez sancağını teşkil etmişlerdir.⁷ 1526 yılında Halep sancağının bir nahiyesi olan Azez ve Kilis, Şam beylerbeyine bağlı bir sancak hâline getirilmiştir. Bunun yanı sıra Ekrad aşiretlerinin yoğunluğu sebebiyle arşiv vesikalarında bu sancağın ismi *Ekrad Sancağı* olarak da geçmektedir.⁸ 1549 yılında Şam vilayetinden ayrılan Halep bağımsız bir beylerbeylik olmuştur. Daha önce Şam vilayetine tabi olan Kilis, Azez, Hama, Humus, Tarsus, Adana, Üzeyr ve Birecik gibi sancaklar Halep beylerbeyliğine dâhil edilmiştir.⁹ Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ne göre ise Kilis 1671 yılında da sancak durumundadır.¹⁰ Ayrıca Türkmen aşiretlerinin XVII. yüzyılda Azez ve Kilis'teki bölgelerde yerleşik hayata geçmeleri sebebiyle burası "Kilis oturağı" ismi ile de anılmıştır.¹¹ Genelde malikâne olarak kullanılan Kilis, 1690-1740 yılları arasında da sancak konumunda olup Halep eyaletine tabi beş sancaktan biridir.¹² İlk zamanlarda Şam vilayetine bağlı olan daha sonrasında ise Halep'e bağlanan Kilis, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar bu

⁵ Enver Çakar, *XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı (1516-1566)* (Elazığ: Elazığ Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2003), 209.

⁶ Bilgehan Pamuk, *Kilis Kazâsı (1867-1908)* (Ankara: Kilis Belediyesi Kültür Yayınları, 2020), 32.

⁷ Enver Çakar, "XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdari Taksimatı", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13/1 (2013), 368.

⁸ Çakar, "XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdari Taksimatı", 359.

⁹ Mustafa Öztürk, "Osmanlı Belgelerinde Halep", ed. M. Taner Koltuk (İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, 2018), 31; Çakar, "XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdari Taksimatı", 361.

¹⁰ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, haz. Yücel Dağlı vd. 9. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005), 177.

¹¹ Enver Çakar, *17. Yüzyılda Haleb Eyaleti ve Türkmenleri* (Elazığ: Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2006), 55-56.

¹² Orhan Kılıç, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı-Eyalet ve Sancak Tevcihâtı* (Elazığ: Ceren Matbaacılık, 1997) 55-56.

şekliyle devam etmiştir. Bu süre zarfında bölgedeki aşiretler de varlığını devam ettirmiştir. Konunun tam olarak anlaşılması adına aşiretlerin sosyo-ekonomik ve idari yapısı hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

Osmanlı Devleti'nde yaşamlarını devam ettirme şekli bakımından ahali iki ana sınıfta değerlendirilebilir. Bunların ilki, toplumun önemli bir kısmını kapsayan yerleşik hayatı benimseyenler, ikincisi ise konargöçer (göçebe) yaşam tarzını benimseyenlerdir. Yerleşik hayat yaşayanlar genellikle kentler, kasabalar ve köylerde yaşamaktaydı. Göçebe hayat tarzını benimseyenler ise daha çok hayvancılıkla meşgul olup yaylak-kışlak arasında gidip gelmekteydi.¹³ Yaylak ve kışlak arasında sürekli hareket hâlinde olan konargöçerler, her ne kadar göçebe olarak addedilmiş olsalar da Anadolu'da yaşayan aşiretler bu yaşam tarzını tam olarak temsil etmemektedir.¹⁴ Zira bu konargöçer aşiretler yaylaklarda hayvanlarını otlatarak hayvancılık yapıyor, göçtükleri kışlaklarda ise küçük çaplı ziraat yapıyorlardı.¹⁵ Bazı zamanlar yaylak ve kışlak arasındaki mesafenin çok olması sebebiyle aşiretler Suriye çöllerine kadar veya Güneydoğu Anadolu'nun en uzak yerlerine kadar gitmekteydi.¹⁶

Genel olarak aynı soydan olan aşiretler; din, dil ve kültür anlamında ortak bir yapıya sahip olan insanların bir araya gelerek meydana getirdikleri topluluklardır.¹⁷ Aşiretlerin özellikle aynı dili konuşması ve aynı soydan gelmesi birbirlerine olan bağlılıklarını önemli derecede arttırmıştır. Zira herhangi bir olayda birbirlerine sahip çıkıyorlar ve hatta aşirete mensup bir kişi devlet tarafından cezalandırılmak istenirse aralarında suçluları

¹³ İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2006) 185.

¹⁴ Metin Akis, *Buhran Döneminde Antep'te Sosyal Hayat (1572-1606)* (Ankara: Vadi Yayınları, 2008), 239.

¹⁵ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1987), 13.

¹⁶ Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Dâhiliye (C.DH.)*, Defter No. 93, Gömlek No. 4633, 1; Yücel Özkaya, *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu*, (İstanbul: TTK, 2008), 184; Serhat Kuzucu, "123 Numaralı Antep Şer'iyye Sicili Bağlamında 1766-1768 Tarihleri Arasında Antep'in İdari ve Sosyal Yapısı Üzerine Bir İnceleme" *Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, 1/3 (2006), 46- 47.

¹⁷ Zeynel Özlü, *Osmanlı Döneminde Behisni (Besni) Kazasında Aşiret ve Aileler* (Gaziantep: Gazikültür A.Ş. Yayınları, 2015), 17.

gizliyorlardı.¹⁸ Konargöçerlerin oluşumlarını sosyal ve idari açıdan yansıtan en temel unsur ise “cemaat”ti. Bu unsur genel olarak bütün konargöçer aşiretlerin ana yapısını oluşturuyordu. 10 ile 80 hane arasında veya daha da fazla haneden oluşan bu grup, birbiriyle yakından ya da uzaktan akrabaydılar.¹⁹

Genel olarak hayvancılıkla meşgul olan konargöçer aşiretler sürülerine otlak ve su bulabilmek amacıyla göçebe bir yaşam tarzı sürmekteydiler. Aşiretler yaz gelince daha fazla ot bulabilecekleri yaylaklara giderler; kış gelince ise sıcaklık seviyesi daha yüksek bölgelere giderlerdi.²⁰

Yaşam tarzlarından ötürü “yörük”²¹ de denilen konargöçerler, her zaman belirli bir yol haritası ile hareket ederek yaylak ve kışlak arasında ilerliyorlardı. Bu yolculuk tipi yalnızca Osmanlı Devleti sınırları dâhilinde değil, Akdeniz’in başka bölgelerinde, İtalya ve İspanya’da da benzer olarak gerçekleşmekteydi. Konargöçer aşiretler hayat tarzlarından dolayı daha çok hayvancılıkla uğraştıkları için hayvanlarını da yanlarına alarak yaylak ve kışlak arasında gidip gelirlerdi. Ancak bu yolculuk sırasında ekili arazilere zarar verdikleri görülmekteydi.²² Buna benzer olayların birçok kez yaşandığı görüldüğünden devlet konargöçer aşiretleri onlara daha uygun olan hudut ve dağlık alanlara yerleştirmek istemiştir.

¹⁸ Mustafa Koyuncu, *XVIII. Yüzyılda Kilis ve Havalisindeki Aşiretler (İskan & Eşkiyalık)* (Kilis: KİTAM Yayınları, 2022), 224-225.

¹⁹ Mehtap Nasıroğlu, “XVI. Yüzyılda Hama Sancağında Konar-Göçerler”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6/2/1 (2016), 129.

²⁰ Orhan Sakin, *Anadolu’da Türkmenler ve Yörükler* (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2006), 69; Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi* (Ankara: TTK, 2014), 23.

²¹ “Bir yerde iskân etmeyip yer değiştiren halk, göçebe, Anadolu’da çadır altında oturan Türkmenler için kullanılan bir tabirdir.” Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1983), 640.

²² Osmanlı Arşivi (BOA), *Divan-ı Hümayun Mühimme Defteri (A.DVNS.MHM.d)*, Defter No. 122, 285.

Konargöçer aşiretler bir bölgeye konacakları zaman çadırlarını yazları; köyler, harabeler veya eski yerleşim bölgelerinin yakın çevresine, kışları ise; kasabaların etrafındaki uygun yerlere kurarlardı.²³

Aşiretler, ellerindeki koyun, keçi, at, deve ve hatta katır gibi hayvanlarla devletin ihtiyaçlarına cevap veriyorlardı. İstanbul'un et ihtiyacının bir kısmını aşiretler karşılıyordu. Özellikle Yeni-il ve Halep Türkmenleri gibi aşiretler koyun yetiştiriciliği anlamında önemli bir yere sahipti.²⁴

Anadolu'daki konargöçerler hem özel sektör hem de devlet işletmeleri açısından devletin kara ulaşımını kendi ellerinde tutuyorlardı. Aşiretler için ulaşımı sağlama konusunda en faydalı hayvan deveydi. Aşiretler tüm şartlarda yük götürebilen develerden faydalanıyor ve ekonomik değerinden dolayı hiçbir şekilde kesmedikleri deveyi “ana sermaye” olarak görüyorlardı. Bu mantalite ile hareket eden bazı aşiretler bazen bu yolla doğrudan doğruya sermayedar oluyor ve sürülerini bir çobana emanet ederek kendileri uzun soluklu taşımacılığa ya da hayvan ticaretine yöneliyorlardı.²⁵ Ayrıca, konargöçer aşiretler yetiştirmiş oldukları at ve develerin dışında yaya ve müselleme ordusu için de önemli bir insan kaynağıydı.²⁶

Aşiretlerin bu faydalarının yanı sıra vergilerle de ekonomik olarak devlete katkı sağladıkları görülmektedir. Aşiretlerden alınan vergiler tahrir işlemi bittikten sonra net olarak belirleniyordu. Bu vergiler aşiretin maddi durumuna ve hayvan sayısına göre belirleniyordu. Aşiretler genel olarak vergilerini düzenli olarak vermekle birlikte zaman zaman vergilerden kaçmak için etkisiz direnişlerde de bulunmaktaydılar.²⁷

²³ Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, 13; Akis, *Buhran Döneminde Antep'te Sosyal Hayat*, 239.

²⁴ Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, 21.

²⁵ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sosyal ve Ekonomik Tarihi Cilt: 1* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000), 77; Serhat Kuzucu, *Osmanlı Ordusu ve Sefer Lojistiği (1453- 1789)* (İstanbul: Kitabevi Yayıncılık, 2017), 53.

²⁶ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2012), 18.

²⁷ Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, s. 23-24; Tufan, Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri* (İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2007), 61.

Aşiretlerden alınan vergilerin başında ağnam²⁸ (koyun) vergisi gelmekteydi. Bu vergiler devlete önemli ölçüde gelir sağlamaktaydı. Ağnam vergisinin hesaplanması hususunda koyunlar kuzusu ile bir sayılır ve koyunların sayısı üç yüze ulaştığında bir sürü sayılırdı. Sayı üç yüze ulaştığında ise sürü için beş akçe ağıl resmi alınıp kuzular için ayrı bir vergi talep edilmezdi. Konargöçerlerin sürüsü telef olur ya da hayvan sayısı yirmi dört veya daha aza inerse yine vergi talep edilmezdi. Ayrıca zaman zaman başka aşiretlerin saldırılarına maruz kalan bu konargöçer aşiretlerden eski tahrire binaen vergi alınmazdı. Aşiretlerin saldırısı sonucu hayvanları gasp edilen veya öldürülen aşiretlerin ellerindeki hayvan sayısı tekrar hesaplanarak yeni vergi belirlenirdi. Halep kanunnamesine göre bu vergi (nevruz) yani mart ayının sonunda alınırdı. Tüm bunlarla birlikte Osmanlı Devleti son zamanlarda ağnam vergisini yükselterek aşiretlerin yerleşik hayata geçmesini amaçlamıştır.²⁹

Ağnam vergisinin yanı sıra yaylak vergisi, kışlak vergisi, ağıl vergisi, bennak³⁰ ve mücerred vergisi gibi vergiler de yine aşiretlerden alınan vergi türleridir. Yaylak vergisi, kanunnâmelerde “yaylak resmi”, “resm-i merâî”, “otlak resmi” ve “yatak resmi” gibi farklı isimlerle zikredilen, sürüsünü tımar tasarruf eden başkaca kimsenin olduğu bölgede otlatan ve miri yaylakları kullanan aşiretlerden yılda bir defa alınan vergi türüdür. Aşiretler

²⁸ Bu vergi türü koyunlardan alınan vergi olmakla birlikte, sürü sahibinin sürüsü keçilerden oluşuyorsa vergi keçilerden tahsil edilirdi.

²⁹ Ünal Taşkın, “Osmanlı Devletinin Son Yıllarında Ağnam Vergisine Yapılan Zamlar”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/5 (2013), 790; Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskanı, 24; Neşet Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, 5/5 (1947), 485-487; Latif Armağan, “Osmanlı Devletinde Konar Göçerler”, *Osmanlı*, ed. Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999) 147; Sakin, *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, 75.

³⁰ “Kelimenin menşei tam olarak bilinmemektedir. Benlek, benlâk ve bennâk imlâsıyla yazılan kelimenin aslı hakkında değişik görüşler bulunmakla birlikte son zamanlarda yapılan bir araştırmada bunun Farsça asıllı olduğu, bil ve -nâk’ten türediği, Türkçe’ye önce belnâk şeklinde girdiği, daha sonra ses değişmesine (belnâk > benlâk > bennâk) uğradığı ve “toprağı belleyen, toprakla uğraşan” anlamına geldiği açıklanmaktadır.” Bkz. Feridun Emecen, “Bennâk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/ 458.

yaylağa giderken geçmiş oldukları bölgeden resm-i yaylak talep edilemezdi. Fakat bölgede üç geceden fazla kalırlarsa yaylak vergisi öderlerdi. Yaylak vergisinin miktarı genelde her sürüden bir koyun ve her haneden iki yüz dirhem (yaklaşık 600-700 gr.) yağ alınmasıydı.³¹

Konargöçer aşiretler kışlamak amacıyla sürüleriyle beraber herhangi bir tımar tasarruf eden kimsenin bölgesine girer ve ağıl yaparsa, girmiş olduğu bölgenin vergilerini alan sipahi sürü sahibinden ağıl resmi talep ederdi. Ekrad aşiretinden İzzeddin Bey'e bağlı olanların rüsum-u örfiye ve âdet-i ağnamlarını beylerine verileceği kayıt altına alınmıştır. Burada ağıl vergisinden yani başkaca yerlerden gelmiş olan sürü sahiplerinden alınan vergiye vurgu yapılmaktadır.³² Evli olan birisi sipahinin tımar bölgesinde kışlamak ister veya mecbur olursa altı akçe kışlak vergisi verirdi. Eğer bölgede kışlayan kimse ziraatla meşgul olursa, kışlak resmi değil de resm-i zemin³³ vergisi öderdi. Bununla birlikte kışlayan kimse üç sene burada kalırsa bu süre zarfında kışlak resmi verir, üç yıldan daha uzun süre kalırsa bennak resmi verirdi.³⁴ Bennak vergisi de yine aşiretlerden alındığı bilinen vergilerden birini teşkil etmektedir. Aşiretler arasında koyunu olmayan veya çeşitli nedenlerle hayvanları telef olmuşlardan ağnam vergisi yerine bennak vergisi alınır. Bennak vergisinin miktarı yer yer değişmelerle birlikte on iki akçe olarak belirlenmişti. Bennak vergisi evlilerden alınırken mücerred

³¹ Ali Rıza Gökbunar “Osmanlı Devletinde Yörüklerin Göçerlikten Yerleşik Yaşama Geçirilmesinde Uygulanan Vergi Politikaları ve Sosyal Sonuçları”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/2, (2003), 63; Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, 509-510; Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, 66-67; Sakin, *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, 75.

³² Feridun Emecen, “Ağıl Resmi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/467; Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, 485.

³³ Resm-i zemin, kendisine tımar tahsis edilen sipahinin, sahib-i arz statüsünde olduğu durumlarda alınan bir vergidir. Sahib-i arz statüsündeki sipahiye ait bir toprak parçasına yerleşik reyanın işlemediği boş toprağın başka yerden gelen reaya (hariç reaya) tarafından işlenmesi hâlinde, bunlardan bu toprakları işlemeleri hakkı karşılığında alınan ve resm-i çift değerinde olan bir vergidir. Mehmet Ali Kılıçbay, *Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı* (Ankara: Efil Yayınevi, 2010), 394.

³⁴ Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti*, 30.

vergisi ise henüz çalışmaya muktedir olamamış bekâr erkeklerden alınan vergidir. Mücerred vergisinin de yine bennak vergisinde olduğu gibi değişiklik gösterdiği görülmüştür. Bazen üç kişiden bir kuruş hesabı ile bazen kişi başı altı akçe hesabıyla vergi alınmış, bazen de muaf tutulmuşlardır.³⁵

Aşiretlerin sevk ve idaresi için ise başlarında boybeyi, voyvoda, kethüda, aşiret ihtiyarı ve kadı gibi yönetici kişiler bulunmaktaydı. Boybeyleri, aşiret ile devlet arasındaki bağlantıyı kuran kimselerdi. Boybeyleri aşiret ile devlet arasındaki münasebetleri düzene koymakla mükellef olmakla birlikte vergi almak, icabında sefere gitmek, boyun düzenli bir şekilde birlikte tutulması, buldukları bölgelerin güvenliği ve idaresi gibi görevleri de yerine getiriyorlardı.³⁶ Bunun yanı sıra boybeyi, aşiretlerin tüm haklarını muhafaza etme sorumluluğunu da üzerinde taşıyordu. Zira boybeyi aşiretin haklarını savunamaz, üzerine düşen görevleri yapmakta aciz kalırsa aşiret üyelerinin şikâyetleri ile boybeyilikten el çektiriliyordu.³⁷

Aşiretlerin yönetiminde boybeyinin yanı sıra voyvoda da önemli rol sahibiydi. Reis, subaşı, ağa gibi çeşitli manalara gelen voyvoda tabiri tahsil memurunu ifade etmektedir.³⁸ Osmanlı Devleti, ordunun gereksinimleri sebebiyle nüzul³⁹ denilen vergiler alırdı. Anadolu'da yer alan aşiretler de

³⁵ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, 53-55; Halil İnalçık, "Raiyyet Rüşümü", *Belleten*, XXIII/ 92, (1959), 589; Mustafa Akdağ, "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar", *Ankara Üniversitesi DTCFD*, 13-1/2 (1955), 44; Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, 72-73.

³⁶ Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, 50; Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, 181; Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri* (Ankara: TTK, 2018), 34.

³⁷ Tufan Gündüz, *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005), 62.

³⁸ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 598; Onur Usta, "Celaliliğin Türkmen Cephesi: 17. Yüzyıl Türkmen Kırsalında Türkmen Voyvodası ve Türkmenler", *KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 17/33, (2012), 51.

³⁹ Arapça bir sözcük olan nüzul sözcüğü, avarız vergileri arasında yer alır. Bir yere konma anlamına geldiği gibi, askeri ve mali bir sözcük olarak askerin beslenmesi, belirli bir ürünün hazır edilmesi anlamında da kullanılır. Bkz. Ziya Kazıcı, "Osmanlılarda Örfi Vergiler ve Bu

vergilerini genel olarak aynı olarak veriyordu. Ordunun gereksinimlerini karşılamak için bu görev voyvodaya aitti. Ayrıca voyvoda kasaba veya şehirlerin asayişini sağlamak ve ihtiyaç hâlinde asker toplayarak sefere intikal etmekle görevliydi.⁴⁰ Buna örnek olarak savaş hazırlığında olan devlet için Kilis, Azez ve Türkmen voyvodaları 225 adet deve satın almıştı. Bununla birlikte voyvoda olan kimse aşiretin nizamı konusunda da sorumluluğu üzerinde bulunduruyordu. Ayrıca havâss-ı hümayun⁴¹ bölgesinde yaşayan aşiretlerin nizam ve idaresi için voyvodalar tam yetki ile görevli hâldeydiler. Has voyvodası olan kimsenin tasarrufuna ne şekilde olursa olsun herhangi bir yönetici karışmazdı. Has olarak kullanılan bölgelerde meydana gelebilecek problemlerin çözümünde diğer kaza görevlilerinin voyvodalara destek olması mecburiydi.⁴² Buna örnek olarak, Ekim 1596 yılında Valide Sultan hassına bağlı olan Birecik iskelesine Türkmen eşkıyası saldırmış ve bunun üzerine Türkmen şakilerinin ele geçirilmesi ve Türkmen voyvodası Mehmed Çavuş'a yardım etmesi için Kilis, Halep, Rakka kadıları görevlendirilmişti.⁴³

Osmanlı'da konargöçer yaşam tarzını benimsemiş olan ahali bir bağlılık ortaya koyarak aşiret, cemaat ve oba gibi idari kısımlara bölündüler. İşte yine bu kollardan özellikle cemaati idare etme görevi *kethüda* tarafına verilmişti. Bu kolun yönetiminde zincirin en üst halkasında yer alan kethüdalar, cemaatlerin kendi içlerindeki problemlerini çözmek hem de cemaatlerle devlet arasındaki ilişkileri güçlendirmek veya güçlü tutmak

Vergilerin Kaynağı Olan Örfî Hukuk”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (1986), 296.

⁴⁰ Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı* (Ankara: TTK, 2013), 30; Usta, “Celaliliğin Türkmen Cephesi: 17. Yüzyıl Türkmen, 51.

⁴¹ Osmanlı Devleti'nde bostâniyân-ı hâssa, doğancıyân-ı hâssa, mehterân-ı hâssa gibi sultan ve saray hizmetinde olanlarla sultanın, hânedan mensuplarının, vezir, beylerbeyi, sancak beyi, defterdar gibi yüksek devlet memurlarının yıllık geliri en az 100.000 akçeye varan şahsî mülkleri, arazileri ve dirliklerini ifade eden bir anlam kazanmıştır Cengiz Orhonlu- Nejat Göyünç, “Has”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/ 268.

⁴² Usta, “Celaliliğin Türkmen Cephesi: 17. Yüzyıl Türkmen, 51-53.

⁴³ Ahmet Refik Altınay, *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)* (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989), 58-59.

maksadıyla hükümet tarafından muhatap görülürdü.⁴⁴ Aşiretlerin bir alt kolu olan cemaatlerin idareleri için kethüda temsil konusunda yetkili kimseydi.⁴⁵ Kethüdalar genel olarak temsil ettiği cemaatin söz sahipleri ve ihtiyarları aracılığıyla seçilirdi. Fakat bu hususun resmîyet kazanabilmesi için sultanın kethüda olması istenen kimseye bir berat vererek ona otoriter bir güç olduğunu bildirmesi gerekirdi. Bu beratı alan kethüda, kendisini seçenler ile devlet arasında temsilci olma hakkını kazanmış oluyordu.⁴⁶ Kethüdanın bu hakkı kazanmasındaki önemli hususlardan birisi de bölge kadısının “*yarar kimesnedür, mahaldür, maslahat-güzar, kethüdalık uhdesinden gelür, kethüda oğlu kethüda*” biçiminde teklifi merkeze iletmesiydi. Bu teklif kethüda olacak kişinin göreve layık görülmesinde önemli bir etkendi.⁴⁷

Aşiret teşkilatı içerisinde önemli bir yere sahip bir diğer etkili unsur ise aşiret ihtiyarlarıydı. Aşiret ihtiyarları, boybeyi seçimlerinde önemli bir role sahipti. Zira bir kişi boybeyi olacaksa en başta aşiret ihtiyarlarının görüşü alınırdı.⁴⁸ Devlet ile aşiretler arasındaki ilişkiyi düzenleyen aşiret ihtiyarları, bunun yanı sıra aşiretler arasında herhangi bir sorun olursa bu sorunları da çözen kişiler olurlardı. Aşiretler zaman zaman eşkiyalık hareketlerinde bulunurdu. Osmanlı Devleti ise aşiretlerin verdiği zararları karşılamak amacıyla bazı tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin en bilineni aşiret ihtiyarlarının onayladığı senetlerdi. Aşiret ihtiyarları senetleri imzalayarak herhangi bir aksi durumda tazminat ödemeyi kabul ediyordu. Eğer bu tazminat ödenmezse aşiret üyeleri hapis cezaları alıyordu.⁴⁹ Örneğin, Aralık 1709 tarihinde Okçu İzzeddinli ve Musabeyli aşiretinin alt kollarından bazı cemaatlere bağlı kişiler eşkiyalık faaliyetlerinde bulunmuş ve bu nedenle

⁴⁴ Abdullah Saydam, “Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konar-Göçerler”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (2009), 19.

⁴⁵ Faruk Söylemez, *Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi –Rişvan Aşireti Örneği* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011), 221.

⁴⁶ Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, 173.

⁴⁷ İlhan Şahin, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Anadolu Göçebelerinin İdari ve Sosyal Yapısı”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 15 (1982), 261.

⁴⁸ Ahmet Köç, “Osmanlı Taşrasında KonarGöçer-Devlet İlişkisi: Ankara’da Tabanlı Türkmen Aşireti’nin İskanı”, *YeniFikir Dergisi*, 9 (2012), 132.

⁴⁹ Koyuncu, XVIII. Yüzyılda Kilis, 32-33.

şaki⁵⁰lerin teslim edilmesi aşiret ihtiyarlarından talep edilmiştir. Şakilerin teslim edilmemesi hâlinde ise önceden aşiret ihtiyarları tarafından kabul edilmiş olan nezir akçesinin tahsil edileceği bildirilmiştir.⁵¹

Aşiretlerin hukuki sorunlarının çözümü için ise Türk-İslam medeniyetinde çok önemli bir yere sahip olan kadılar görevliydi.⁵² Aşiretler için devleti temsil eden kimse durumunda olan kadı, merkezden gönderilmiş olan hükümlerin aşirete iletilmesi, gelen hükümlerin uygulamaya konulup konulmadığının denetçisi, hukuki ve idari ahvalin nasıl olduğunun kontrolünü sağlayan görevlidir.⁵³ Aşiretler için görevlendirilen kadı, kendisine tevcih edilen bu vazifeyi aşiretler arasında dolaşarak yerine getirdiği için belirli bir bölgede durmuyordu. Bu nedenle kadılar yaz mevsimini aşiretlerin yaylaklarında geçirirken, kış mevsimini ise aşiretlerin kışlak bölgesine yakın bölgelerde geçiriyordu.⁵⁴

Osmanlı Anadolu'sundaki aşiretlerin temel hiyerarşik yapısı, sosyo-ekonomik durumları ve idari durumları genel olarak yukarıda anlatıldığı gibidir. Sürekli yaylak-kışlak arasında gidip gelen bu aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi için Osmanlı Devleti çok fazla mesai harcamıştır. Bu bağlamda Kilis ve havalisindeki aşiretler özeline gelindiği takdirde karşımıza en çok çıkan durum bölgedeki aşiretlerin iskân ve eşkıyalık olaylarıdır. XVI. yüzyıldan başlayıp XX. Yüzyıla kadar Kilis ve havalisindeki aşiretler varlıklarını korumuştur. Bölgede varlığını sürdüren birçok aşiretin iskân ve eşkıyalığı belgelere yansımıştır.⁵⁵

⁵⁰ Şemseddin Sami “şaki” kelimesini, haydut, serkeşlik vadisine dalan adam olarak açıklamıştır. Bkz. Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türki*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010), 781.

⁵¹ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 116, 285.

⁵² İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı* (İstanbul: Kronik, 2018), 9.

⁵³ Sakin, *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, 68.

⁵⁴ Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, 44; Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, 20.

⁵⁵ Osmanlı Arşivi (BOA), *Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Belgeleri-Emniyet Kalemi Belgeleri (DH.EUM.EMN)*, Defter No.87, Gömlek No. 12, 1-8; Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat (Y.PRK.ASK)*, Defter No. 110, Gömlek No. 62, 1-4.; Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Perakende Evrakı Evrakı Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD)*, Defter No.

1. KİLİS AŞİRETLERİNİN İSKÂNI

Tarih boyunca devletlerin ve toplumların hayatında çok önemli bir yer tutan iskân kavramı insanların yer değiştirmesi ile ilgilidir. İskân temel olarak nüfusun arttırılması, hudut güvenliğinin sağlanması, toprağın işlerlik kazanması, var olan etnik yapının korunması ve stratejik amaçlarla yapılmıştır.⁵⁶

Osmanlı Devleti, kuruluş yıllarından itibaren iktisadi, siyasi, sosyal ve askeri amaçlarla aşiretlerden önemli derecede faydalanmıştır.⁵⁷ Kuruluş yıllarını takiben hızlı bir gelişim gösteren ve fetih hareketlerini arttıran Osmanlı Devleti, yeni fethedilen bölgelerin Türkleşmesi amacıyla aşiretleri iskân etmiştir. Yeni fetihlerin yapılması ile birlikte aşiretler boş olan bölgeye yerleştiriliyor ve bölgenin Türkleşmesi kolaylaşıyordu.⁵⁸ Aşiretlerin fethedilmiş yeni yerlere iskân edilmesindeki temel sebep ise, aşiretlerin kadınları da dâhil olmak üzere her birinde savaşçılık özelliklerinin bulunması ve belirli bir hiyerarşik düzen içinde çok disiplinli olmalarından kaynaklanmaktadır.⁵⁹

17, Gömlek No. 47, 1-4.; Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı (A. MKT.UM)*, Defter No. 797, Gömlek No.45, 1-5; Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade Mesail-i Mühimme (İ.MSM)*, Defter No. 69, Gömlek No.2007, 1-16; Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vala Evrakı (MVL)*, Defter No.14, Gömlek No.2, 1-11.; Osmanlı Arşivi (BOA), *Hatt-ı Hümayûn Tasnifi (HAT)*, Defter No.1232, Gömlek No. 48006, 1; Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV)*, Defter No.138, Gömlek No. 65, 1-4; BOA, *(A.DVNS.MHM.d)*, No. 33, 140; BOA, *(A.DVNS.MHM.d)*, No. 100, 33; Yusuf Halaçoğlu, “Aşiret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 9; Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*, (İstanbul: Babıali Kültür Yayınları, 2010).

⁵⁶ Kemal Daşcıoğlu, *Osmanlı'da Sürgün Osmanlı Devleti'nin Sürgün Siyaseti (XVIII. Yüzyıl)* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007), 50-51.

⁵⁷ BOA, *(A.DVNS.MHM.d)*, No. 100, 9; BOA, *(A.DVNS.MHM.d)*, No. 99, 58.

⁵⁸ Murat Çelikdemir, *Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka'ya İskanı (1690-1840)* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ, 2001), 22.

⁵⁹ M. Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu* (Ankara: Akçağ Yayınları,2013), 76; Arslan, 16. yy. *Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân, Göç ve Sürgün* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001), 255; Abdullah Bayındır, *Osmanlı Piyade Eğitiminde Atış Talimleri* (Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2022), 13.

Kuruluş yıllarında iskân politikasının yanı sıra sürgün politikası da uygulanmaktaydı. Bu sürgünler gönüllü ya da gönülsüz olmakla beraber genel olarak şenlendirme amacı gütmekteydi. Ancak zamanla farklı bir mana kazanan sürgün olgusu suçluların cezalandırıldığı bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Dini, siyasi, sosyal ve iktisadi düzeni bozanlar, eşkıyalık yapanlar sürgün edilerek yöreden temizleniyordu.⁶⁰ Osmanlı Devleti, kuruluş dönemlerinde iskânları daha çok boş alanları tarıma açmak, bölgenin nüfusunu arttırmak, güvenliği sağlamak vs. gibi amaçlarla yapmıştır. Ancak Kilis ve havalisindeki aşiretlerin iskân edilme sebebi kendine has özellikler taşımaktadır. Zira Kilis ve havalisindeki aşiretlerin iskân edilme sebebi boş olan yerlerin canlandırılmasının yanı sıra daha çok eşkıyalık hareketleri ile ilgilidir.

XVI. yüzyıl itibarıyla ortaya çıkan karışıklıklar neticesinde Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki otoritesi ciddi anlamda zarar görmüştü. Zira Celali isyanları⁶¹ olarak adlandırılan olaylar sonucunda ahali çiftini çubuğunu bırakarak güvenli gördükleri yerlere kaçmış ve birçok tarım alanı işlenmez hâle gelmiştir. Osmanlı Devleti ise boş kalan yerlere ahalinin tekrar iskân edilmesi için emirler vermiştir.⁶² XVI. yüzyılda başlayan bu durum XVIII. yüzyıla kadar çok yoğun devam etmiştir. Zira Osmanlı Devleti'nin iskân politikasının amacı kuruluş yıllarından itibaren boş olan yerleri canlandırmaktı. Bu bağlamda asayiş sorununu gidermek ve boş olan yerlerin canlanması amacıyla Kilis ve çevresindeki aşiretlerin sistemli bir şekilde iskân edilmeleri XVII. yüzyılın sonlarında başlamıştır.

⁶⁰ Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15-1/4 (1953), 228; Arif Çiçek, "Türklerde İskan Siyaseti", *İnönü Üniversitesi Uluslararası Bilimler Dergisi*, II/II (2013), 43; Daşcıoğlu, Osmanlı'da Sürgün Osmanlı Devleti'nin Sürgün Siyaseti (XVIII. Yüzyıl), 47-49.

⁶¹ Celali İsyanları adlandırması, 1519 yılında Yozgat'ta ortaya çıkan Bozoklu Şeyh Celal adlı bir kişinin dini sebeplerle başlatmış olduğu isyan hareketinden gelmektedir. Bu tarihten itibaren XVI. ve XVII. yüzyıllarda ortaya çıkan bütün isyan hareketleri "Celali" adıyla anılmıştır. Yusuf Yılmaz- Yahya Kadioğlu, "Küçük Buzul Çağı ve Kuraklık ve Diğer Coğrafi Olayların Celali İsyanları Üzerindeki Etkileri", *Studies of the Ottoman Domain*, 7/12 (2017), 267.

⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik Düzenlik Kavgası Celali İsyanları* (Ankara: Barış Yayınevi, 1999).

Her ne kadar aşiretlerin iskân süreçleri sistemli bir şekilde XVII. yüzyılın sonlarında başlasa da XVI. yüzyıl ve XVII. yüzyıl ortalarına kadar zaman zaman Kilis ve havalisindeki aşiretlerin iskân edildiği görülmektedir. Buna istinaden 15 Aralık 1577 tarihinde Kilis ve Azez dâhilinde bulunan bazı aşiretler yerlerini terk etmişlerdir. Okçu İzzeddinli, Masaklı, Soykallı, Karacaalılı, Kulaksızlı, Şeyhli, Kılıçlı, Ramazanlı, Hayanlı, Rubati, Mihirkanlı, Süleymanlı, Halidli, Ömerli gibi aşiretler Com nahiyesinde ikamet etmekte iken buradan ayrılmıştır. Maraş ve Halep beylerbeyi bu aşiretlerin tekrar yerlerine gönderilmesi için görevlendirilmiştir.⁶³ Bu tarihten iki gün sonrasına ait bir vesikada yine Okçu İzzeddinli aşiretinin iskân edilmesi için yeni bir emir daha gelmiştir. Okçu İzzeddinli aşireti buldukları yerden firar ederek Sof Dağı adı verilen yere yerleşmiştir. Burayı sıkı bir şekilde kontrol altında tutan Okçu İzzeddinli aşireti gelen geçenlerin, tüccar ve hacıların yollarını keserek eşkiyalık yapmıştır. Bunun üzerine Kilis beyine hüküm gönderilmiş ve Okçu İzzeddinli aşiretinin bir an önce buldukları yerden alınıp eski yerlerine iskân edilmesi gerektiği bildirilmiştir.⁶⁴ 1577 yılında gönderilen bu iki hükümde de Okçu İzzeddinli aşireti yer almaktadır. Aslında bu yıllardaki olaylar gelecek yılların bir habercisi konumundadır. Çünkü sonraki yıllarda da en çok asayiş sorunu Okçu İzzeddinli merkezli olarak ortaya çıkacaktır.

Yine 20 Aralık 1577 tarihinde Halep beylerbeyi ve Halep kadısına gönderilen hükümde Kilis hasları dâhilinde ikamet eden bir başka aşiret Dümbülü aşireti devletin izni olmadan Halep'e göç etmiştir. Halep'e göç ettiği öğrenilen bu aşiretin derhal eski yerlerine iskân edilmesi istenmiştir. Aşiret mensupları her ne kadar Halep'te kalmak isteseler de bu aşiretin Kilis'e koşulsuz şartsız tekrar iskân edilmesi istenmiştir.⁶⁵

İskân edilmek istenen Kilis ve havalisindeki aşiretler daha çok emniyete ve asayişe zarar veren aynı zamanda yerleşik yaşam süren ahali ile problemler yaşayan aşiretler arasından seçilmiştir. Bu yöntemle devlet hem aşiretlerin ahali üzerinde yaratmış olduğu tazyiki kaldırmış hem de bu

⁶³ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 33, 140.

⁶⁴ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 33, 134; BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 108, 219.

⁶⁵ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 33, 144.

aşiretler aracılığıyla toprak işlenebilir hâle gelmiş ve vergi⁶⁶ tahsil edilmiştir. Böylece devlet sosyo-ekonomik ve idari manada rahat etmeyi amaçlamıştır.⁶⁷ Fakat bu iskânlar genel anlamda tarımsal faaliyet odaklı değil de askeri ve siyasi durum göz önüne alınarak uygulamaya konulduğu için kısa vadede iskânın başarıya ulaştığı söylenemez⁶⁸. Çünkü bu yerlere iskân edilen aşiretler ihtiyaç duydukları otlak bulamadıklarını ifade etmişler ve yerleştirildikleri yerlerin koşullarına uyum sağlamada çok başarılı olamamışlardır. Buna bağlı olarak aşiretler yerlerini terk etmiş ve tekrar eşkıyalık hareketlerine başlamışlardır.⁶⁹

XVII. yüzyılın sonlarına doğru iskân meselesi Osmanlı Devleti için çok elzem bir hal almıştır ve sistemli olarak iskân hareketi başlamıştır. Kilis aşiretlerinin iskân edilmesi için asıl belirlenen yer Rakka'dır. Rakka'nın yanı sıra Kıbrıs, Hama, Humus, Harran ovası da yine aşiretlerin iskân edildiği yerler arasındadır. Ayrıca asayiş tehdit eden aşiret mensuplarının sürgün edildiği yerler ise genelde Rakka kalesi ve Avrad Adası⁷⁰ olmuştur.⁷¹

Rakka'ya yapılacak iskânda Halep üs olarak belirlenmişti. Buranın üs olarak belirlenme sebebi güneyde giderek güç kazanan Arap aşiretlerini kontrol altında tutmaktır.⁷² Türkmen ve Ekrad aşiretlerini bu bölgeye

⁶⁶ Osmanlı Devleti iskânını gerçekleştirdiği aşiretlerden ilk başlarda vergi almayarak iskânın başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için çabalamıştır. BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 104, 246.

⁶⁷ Koyuncu, XVIII. Yüzyılda Kilis, 120.

⁶⁸ Enver Çakar – Yavuz Kısa, “XVII. Yüzyılın Sonları ve XVIII. Yüzyılın Başlarında Manisa’da Eşkıyalık Hareketleri (1683-1718)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30/2 (2020), 542.

⁶⁹ Koyuncu, XVIII. Yüzyılda Kilis, 120.

⁷⁰ Avrad Adası Suriye'nin tek yerleşim olan adasıdır. Osmanlı Devleti buraya çeşitli suçluları göndererek cezalarını çekmesini sağlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Koyuncu, “Osmanlı Devleti’nde Sürgün: Arvad Adası Örneği (18. Yüzyıl)”, *Asia Minor Studies*, 10/2 (2022).

⁷¹ Mustafa Öztürk, “XVIII. Yüzyılda Antakya ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları”, *Bellekten*, 54/211 (1991), 190; Serhat Kuzucu, “Osmanlı Devleti’nin Aşiretleri İskân Politikası ve Bir İskân Bölgesi Olarak Halep ve Rakka (XVIII. Yüzyılda)”, *II. Ortadoğu Konferansları: Ortadoğu’daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu*, (Kilis: 2016), 601.

⁷² Mustafa Koyuncu, “XVIII. Yüzyılda Kilis ve Çevresindeki Aşiretlerin Eşkıyalık Hareketleri”, *Kurmancan Datka Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları IV*, ed. Yunus Emre Tansü (Gaziantep: İksad Yayınevi, 2020), 229.

yerleştirerek Arap aşiretlerinin hareketlerine set örülecekti. Zira güneyde güçlenen Arap aşiretleri bölgede ciddi anlamda sorun yaratıyor ve bölgedeki ahaliyi tazyik altında tutuyordu. Bu durumu engellemek ve bölgede asayışı temin etmek için 19 Aralık 1692 tarihinde Türkmen, Ekrad ve Arap aşiretlerinin reisleri ile bir araya gelinerek Rakka Sözleşmesi imzalandı. Rakka sözleşmesinin imzalanmasının ardından Türkmen, Ekrad ve Arap aşiretlerinin temsilcileri Rakka valisine itaat etmeyi kabul ettiler. Bununla birlikte bölgede çıkabilecek bir anlaşmazlıkta birbirlerine destek olacaklarını, aralarında herhangi birinin Rakka valisine itaat etmemesi durumunda itaat etmeyen kişinin derhal teslim edileceğini ve kendi aralarındaki anlaşmazlığa son vereceklerini kabul ettiler.⁷³

Türkmen, Ekrad ve Arap aşiretleri teminat vermesine karşın eşkıyalık ve anlaşmazlıklar devam eden yıllarda da sürmüştür. Özellikle Arap aşiretleri Halep, Ma'rre, Kilis, Ayıntab, Azez, Hama ve Humus'ta eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Osmanlı Devleti bu durumu önlemek adına Türkmen ve Ekrad aşiretlerini tampon görevi görmesi için sınırlara ve Rakka civarına yerleştirmiştir. Türkmen ve Ekrad aşiretlerinin Arap eşkıyasına karşı Rakka'ya neden yerleştirilmek istendiğini anlamak amacıyla Urban eşkıyasının eşkıyalık faaliyetlerine birkaç örnek vererek açıklamak yerinde olacaktır.

Arap aşiretlerinden olan Semek ve Şavi aşiretleri devletin politikası gereğince Rakka'ya yerleştirilmişti. Fakat 1692 yılında Rakka sözleşmesi ile aşiretlerin Rakka'ya yerleştirilmesi konusunda devamlı olarak problemler yaşanmıştır. İskân edilen Urban, Türkmen, Ekrad aşiretlerinin buldukları yerleri terk etmesi sonrası eşkıyalık faaliyetlerinin ortaya çıktığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılın sonları ve XVIII. yüzyılın tümünde bu olayları önlemek için olağanüstü bir çaba göstermiştir. Fakat bütün gayretlere karşın eşkıyalık had safhaya ulaştığı için devletin bir başarı sağladığını görememekteyiz. Semek ve Şavi aşiretlerinin yerleştirildikleri yerlerden firar etmesi ve eşkıyalık faaliyetlerini Kilis ve havalisinde sürdürdüğünü arşiv vesikalarında görmekteyiz. 13 Kasım 1699 tarihinde

⁷³ Çelikdemir, *Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka'ya İskanı (1690-1840)*, 235-237; Kuzucu, "Osmanlı Devleti'nin Aşiretleri İskân Politikası ve Bir İskân Bölgesi Olarak Halep ve Rakka", 601.

Rakka valisi Mustafa Paşa, Kilis kadısı, Kilis voyvodası ve Azez voyvodasına hitap edilen hükümde Semek ve Şavi aşiretlerinin iskân bölgelerini terk ettiği bildirilmiştir. İskân yerleri olan Rakka'yı terk eden Semek ve Şavi aşiretleri Kilis ve Azez bölgesine gelerek iki yüzden fazla adamlarıyla beraber buralarda bulunan nahiyelere girip bölge ahalisini baskı altına almış ve eşkıyalık faaliyetlerini sürdürmüştür. Karışıklıkları eşkıyalık olayları sebebiyle asayiş ciddi anlamda sekteye uğratan Arap aşiretlerinin bu nedenle bir an önce yakalanarak tekrar Rakka'ya iskân edilmesi emrolunmuştur.⁷⁴

Mevali Urbani eşkıyası ise 1713 yılının sonlarına doğru bilhassa Ayıntab, Kilis ve Azez havalisindeki yerlere gelerek bölgede yaşayan ahaliyi zor durumda bırakmış ve bazı yerleri de kullanılamaz hâle getirmiştir. Bununla birlikte Ruha ve Siverek sancaklarındaki ahaliyi haraca bağlayan Beni Kays Urbani ahalinin mallarını da zor kullanarak ellerinden almışlardı. Tayy Urbani ise, Mardin voyvodasına vergilerini ödemediği gibi Mardin ve Nusaybin'de eşkıyalık olaylarına karışarak Mardin'den Musul'a kadar olan bölgenin güvenliğini ciddi manada sarsmıştı. Urban eşkıyasının girişmiş olduğu bu zararlı hareketlerden dolayı hazine de önemli bir gelir kaybı yaşamıştı. Eşkıyalık nedeniyle köyler ve kasabalar boşalmış, araziler ekilemez hâle gelmiş ve üretim durma noktasına gelmiştir. İşte bu nedenle Türkmen ve Ekrad aşiretlerinin Rakka'ya yerleştirilmesi düşünülmüştü. Buna göre Türkmen ve Ekrad aşiretleri hem ahaliyi koruyacak hem de Urban eşkıyasının eşkıyalıkları karşısında bir engel olacaktı. 1719 yılına ulaşıldığında yine Urban aşiretlerinin eşkıyalıkları için bir çözüm bulunamamıştı. Bilhassa Mevali Urbani'nin eşkıyalığı sebebiyle Fırat Nehri ile ticari faaliyetlerini sürdüren tüccar, bölgede ticaret yapamaz duruma gelmişti. Bütün bu olumsuz şartların değişmesi için Bağdat valisi Vezir Hasan Paşa görevlendirilmiştir.⁷⁵ Süregelen yıllarda da halâ Urban eşkıyasının iskânının gerçekleştirilememiş olmasının yanı sıra bilhassa Mevali, Semek ve Şavi aşiretleri bölgenin asayişini önemli derecede tehdit eder hallerini sürdürmekteydi. 1720 yılının başlarında Semek ve Şavi aşiretlerinin iskân edilme probleminin yine devam ettiği göze çarpmaktadır.

⁷⁴ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 111, 173.

⁷⁵ Çelikdemir, *Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka'ya İskanı (1690-1840)*, 27-34.

Halep valisi Vezir Ahmet Paşa'ya gönderilmiş olan emirde Urban eşkıyası ile mücadele etmek için bölgedeki birçok yöneticiden birbirleriyle haberleşmesini ve Urban eşkıyasına karşı beraber hareket edilmesinin elzem olduğu iletilmişti. Voyvodalardan, valilerden, kadılardan beraber hareket edilmesi istendiği gibi Urban eşkıyası ile mücadeleye girişmek amacıyla Kilis aşiretlerinden Okçu İzzeddinli, Amiki, Şeyhli'den beş yüzer asker, Ayıntab Türkmenlerinden beş yüz tüfekli süvari, Ma'ara'dan beş yüz asker talep edilmiştir. Bununla birlikte Rakka valisi Vezir Ali Paşa'dan da diğer görevlilere katılması ve yardımda bulunması istenmişti. Yine Şam valisi Mehmet Paşa'dan hudutlarını koruma altına alması ve tüm önlemlerin alınarak Urban eşkıyasına karşı mücadeleye girişmesi istenmişti.⁷⁶ Urban aşiretlerinin ne kadar tehlike arz ettiğini bu belge bize net olarak göstermektedir. Bununla beraber Ma'ara, Kilis, Ayıntab, ve diğer bölgelerden talep edilen asker sayısı düşünüldüğünde durumun ne kadar önem arz ettiği daha da iyi anlaşılmaktadır. Yalnızca aşiretlerden talep edilen asker miktarı neredeyse iki bin üç bin kadardır. Bunun yanı sıra diğer eyaletlerden gelecek yardım kuvvetleriyle beraber asker sayısının yükseleceği açıktır. Urban eşkıyasının ortadan kaldırılması maksadıyla planlanan tüm bu konuların önemli bir ekonomik yükünün de olacağı açıktır. Böylece halihazırda ekonominin zaten kötü olması nedeniyle bu konu da başka bir problem kaynağı oluyordu.⁷⁷

Osmanlı Devleti, Arap aşiretlerinin eşkıyalığını engellemek adına farklı stratejiler de uyguluyordu. Örneğin, Urban eşkıyasının uygun olmayan davranışlarını engellemek için Elbeyli aşireti görevlendirilmişti. Normal koşullarda Ayıntab, Azez, Kilis ve havalisinin muhafazası haricinde başkaca bir vazifeleri olmayan ve yerleşik hayata geçerek çiftçilik ile meşgul olan Elbeyli aşireti, Urban eşkıyasının tehlikeli durumundan dolayı eşkıyanın güzergâhlarına kondurularak bölge güvenliğinin sağlanması düşünülmüştür. Eşkıyanın güzergâhlarına kondurulan Elbeyli aşireti bu vazifelerinin karşılığı olarak hiçbir seferde asker yardımında bulunmayacaktı. Fakat çok elzem bir durum cereyan ederse elli süvariden fazla vermeyecekti.⁷⁸

⁷⁶ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 130, 16.

⁷⁷ Koyuncu, XVIII. Yüzyılda Kilis, 126. BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 127, 234.

⁷⁸ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 134, 195.

Kilis ve havalisindeki aşiretlerin yalnızca Arap aşiretlerine önlem almak maksadıyla iskân edilmediğini açık bir şekilde bilmekteyiz. Kilis ve havalisindeki aşiretlerin yalnızca Arap aşiretlerinin eşkıyalık faaliyetlerine karşı bir set örmek maksadıyla iskân edilmek istendiğini söylersek eksik ve yanlış bilgi vermiş oluruz. Çünkü Kilis ve havalisindeki aşiretlerin Rakka'ya iskân edilme nedeninin daha çok eşkıyalık hareketlerine girişmiş olmalarından kaynaklandığını arşiv belgeleri açıkça göstermektedir. Bu bölgede yaşamlarını sürdüren aşiretler yapmış oldukları eşkıyalık nedeniyle devamlı iskân edilmeye çalışılmış fakat bu durum adetâ bir kısır döngü şeklinde devam etmiştir. Zira iskânları gerçekleştirilen Okçu İzzeddinli, Amiki, Şeyhli, Musabeyli gibi aşiretler devamlı iskân bölgelerinden yerlerden kaçmışlardır. Bu verilere binaen bölgedeki aşiretlerin iskân meselesi aşağıda konu edilecektir.

XVIII. yüzyılın başlarında Rakka'ya yerleştirilmiş olan Okçu İzzeddinli aşireti bu bölgeden firar ederek Kilis'e girmiştir. Kilis havalisine gelen Okçu İzzeddinli aşireti 1704 yılında Kilis Voyvodası olan Ahmet Bey'i öldürmekle beraber Kilis serdarı olan Abidin Çavuş'un evini basarak yağmalamışlardır. Bu davranışlarından dolayı o dönemin Halep valisi Hasan Paşa, emri altında bulunan askerleriyle birlikte Okçu İzzeddinli aşiretinin üzerine gitmiş ve bu aşiretin üyeleri sırasıyla Ayıntab, Maraş ve Malatya bölgesine kaçmıştır. Ancak Okçu İzzeddinli aşireti daha sonraki zamanlarda ise yeniden Kilis ve Ayıntab'a gelmiş ve burada eşkıyalık faaliyetlerine devam etmiştir.⁷⁹

Kilis ve havalisindeki Kürt ve Türkmen aşiretleri iskân edildikleri yere uyum sağlamakta güçlük çekmiş, hayvanlarının telef olduğunu bildirmiş ve Menbiç'e yerleştirilmelerini talep etmişlerdir. Konup göçtüğü yerlerde eşkıyalık faaliyetlerine girişen Kürt ve Türkmen aşiretleri içinde buldukları durumdan memnun olmamaları nedeniyle yaklaşık 15.000 şaki ile Rakka beylerbeyi olan Kürt Ahmet Paşa ile muharebeye tutuşmuş ve Ahmet Paşa mağlup olmuştur. Bu mağlubiyet nedeniyle Ahmet Paşa'nın yerine Rakka beylerbeyi görevine eşkıyayı ortadan kaldırmak koşuluyla

⁷⁹ Kuzucu, "Osmanlı Devleti'nin Aşiretleri İskân Politikası ve Bir İskân Bölgesi Olarak Halep ve Rakka", 605; Öztürk, *16.Yüzyılda Kilis Urfa Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler- Oymaklar*, s. 43.

Vezir Yusuf Paşa görevlendirilmiştir. Yusuf Paşa ise Ekrad ve Türkmen eşkiyasının Menbiç'e iskân taleplerini kabul ederek yirmi gün içerisinde bölgeye göçmelerini iletmiştir. Fakat yirmi beş gün dolmuş olmasına karşın iskân yerlerine doğru harekete geçmemişlerdir. Yirmi beşinci günün sonunda haber gönderen şakiler “*biz ne Rakka'ya ve ne Mûmbûc'a gideriz pâdişâh-ı gâzî hazretleri bize bir gayrı yer gösterebilir eğer olmaz ise bir kalınca değin döğüşürüz*” cevabını verdiler. Yeniden haber gönderen Yusuf Paşa Türkmen ve Ekrad eşkiyasına Menbiç'e konmalarını emretti. Fakat şakiler cevaplarını daha önceden olduğu gibi sert bir üslupla “*bildiğinden geri kalmasın*” diyerek bildirdiler. Bu olayın akabinde harekete geçen Yusuf Paşa Kilis, Azez, Ayıntab, Malatya zabitlerini, Adana beylerbeyi Vezir Fazlı Paşa, bazı Türkmen ve Ekrad aşiret üyelerini yanına alarak eşkiya üzerine sefere çıktı. Yaklaşık beş saat süren muharebede şakiler teker teker kaçmaya başladılar. Kaçacakları yol güzergâhları kontrol altına alınan şakilerin bir bölümü kaçarken öldürüldü. Ele geçirilmiş olanlar ise aman dilediler. Rakka'ya iskân edilme ve bir daha eşkiyalık hareketlerinde bulunmamak koşuluyla affedildiler.⁸⁰

Aşiretlerin iskânı meselesi zaman zaman olumlu seyrediyor zaman zaman da aksaklıklara uğruyordu. İskânın olumlu seyrettiği zamanlarda zaman zaman bazı aşiret üyeleri sivrilerek tahrik edici davranışlarıyla asayiş problemlerine sebebiyet veriyordu. Buna istinaden Kilis'te yaşayan Küçük Mehmet adlı bir kimse kışkırtıcı davranışlarıyla Okçu İzzeddinli, Şeyhli ve Amiki aşiretlerinin vergi vermelerini engellemişti. Bunun akabinde bozgunculuk yapan Küçük Mehmet isimli kimse aşiretlerin yaşadığı bölgeden gönderilerek başka bir bölgeye iskân edilmiştir.⁸¹ Çünkü yaşadıkları yerlerden zaten memnun olmayan aşiretlerin bu gibi tahriklerin etkisi altında kalarak yaşadıkları yerleri terk etme durumları ortaya çıkmaktaydı. Bununla birlikte bu olayın yaşanmasının ardından yaklaşık 20 gün sonra Okçu İzzeddinli, Şeyhli ve Amiki aşiretlerinin firar ettiği bilgisi belgelere konu olmuştur.⁸²

⁸⁰ Silâhdâr Fındıklı Mehmed Ağa, “*Nusretname*”, haz. Mehmet Topal (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018), 361-366.

⁸¹ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 108, 271.

⁸² BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 108, 219; BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 108, 220.

Rakka'ya iskân kararının alınmasından sonra aşiretler teker teker iskân edilmeye başlandı. Bilhassa eşkıyalık faaliyetlerine girişen aşiretler doğrudan doğruya koşulsuz şartsız iskân siyasetinin parçası oldu. Eşkıyalıklarından ötürü Kilis Ekradı'ndan Okçu İzzeddinli, Şeyhli ve Amiki aşiretleri Harran ovasına sürgün edilmişti. Fakat buranın idaresini elinde bulunduran Hüseyin Paşa'nın vefat etmesi üzerine adı geçen aşiretler iskân edildikleri Harran ovasından firar ederek⁸³ dağlara sığındılar. Sonrasında dağlardan inen şakiler adam öldürme, yaralama, yol kesme ve gasp gibi suçlara karıştılar. Azez ve Kilis'te yapmış oldukları bu eşkıyalıklardan ötürü bölge halkı ekip biçmeyi terk etmiş ve bölge yaşanmaz bir hal almıştı. Kilis ve Azez ahali vuku bulan olayların vahametini mühürlü bir arzuhal ile iletmiş ve bunun akabinde eşkıyanın ele geçirilerek Rakka'ya sürgün edilmesi için Rakka beylerbeyi Ahmet Paşa görevlendirilmiştir.⁸⁴ Emri uygulamaya koymak için harekete geçen Ahmet Paşa, Okçu İzzeddinli, Şeyhli ve Amiki aşiretlerinin Rakka'ya iskânını sağlamak istedi. Fakat adı geçen aşiretler bunu reddederek eşkıyalık faaliyetlerini sürdürdü. Bu durum üzerine Ahmet Paşa daha ciddi adımlar atarak aşiretlerin eşkıyalıklarını ortadan kaldırdı. Daha sonra cezalarını vererek Rakka'ya iskânlarını sağladı.⁸⁵

Aşiretlerin Rakka'ya yerleştirilme hususu daha önce olduğu gibi bundan sonraki yıllarda da genel anlamda eşkıyalık faaliyetlerinden ötürü ortaya çıkmıştır. Rakka, konargöçerlerin bölgenin kendilerine yetersiz su ve kaynak sağladığı mazeretiyle gitmek istemedikleri bir bölge olduğu için devamlı bir tehdit unsuru olarak kullanılmıştır. Herhangi bir eşkıyalık vuku bulduğunda vesikalarda devamlı bir şekilde aşiretlerin bir daha eşkıyalık faaliyetlerine girişmemesi aksi takdirde Rakka'ya sürgün edilecekleri iletilmiştir.⁸⁶

⁸³ Buldukları bölgede iskân olmayı istemeyen aşiretler sürekli olarak kendilerini güvende hissettikleri yerlere sığınıyorlardı. Osmanlı Devleti ise bu tür kaçışları engellemek adına yolların tutulması ve derbentlerin korunması için emirler göndererek bu durumu engellemeye çalışmıştır. BOA, (A.DVNS.MHM.d), No.104, 114.

⁸⁴ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No.108, 219.

⁸⁵ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No.108, 219-220.

⁸⁶ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No.116, 275.

Yine Kilis aşiretlerinden olan Musabeyli cemaati üyelerinden bazı kimseler eşkıyalık faaliyetlerine girişmişti. Rakka valisi Vezir Yusuf Paşa'ya gönderilmiş olan hükümde Kilis hassı ahalisinden olan Musabeyli cemaatine mensup Çavuşoğulları adıyla bilinen şakiler Kilis'te huzursuzluk çıkararak asayiş bozmuştu. Bölge ahalisinin de bu olaylardan mustarip olması nedeniyle cemaate mensup şakiler Rakka'ya iskân edildi.⁸⁷ Musabeyli cemaatinin yanı sıra Dokuzlu cemaatine mensup birkaç kişi de yine eşkıyalık yapmaları sebebiyle iskân edilmek istenmişti. Ancak devletin sürekli olarak karşı karşıya kaldığı iskânı reddetme durumu bu aşiret üyelerinin iskânı reddetmesiyle yine ortaya çıkmış oldu. Dokuzlu cemaati mensuplarının bir an önce iskân kararına uyması için gereğinin yapılması istenmiştir.⁸⁸

Aşiret üyelerinden herhangi bir kimsenin düzeni bozacak ya da tehdit edecek bir davranışta bulunması durumunda bazen aşiretin bütün mensuplarının iskân edildiği ya da cezaya tabi tutulduğu görülmektedir. Zira bir aşiretin üyesi olan kimseden aşiretin söz sahipleri sorumluydu. Aşiret dâhilinde meydana gelebilecek problemler ve ortaya çıkacak bir eşkıyalık faaliyeti gibi durumlarda aşiretin söz sahipleri o kimseleri kontrol altında tutmak zorundadır.⁸⁹ Bu hususla ilgili olarak Halep valisi Vezir Recep Paşa ve Rakka valisi Vezir Osman Paşa'ya gönderilmiş olan hükümde Kilis Ekradı'ndan bazı kimselerin eşkıyalık faaliyetlerinden ötürü Rakka'ya iskânları söz konusu olmuştur. Kilis Ekradı'ndan Kılıçlı, Amiki, Musabeyli ve Okçu İzzeddinli cemaatine bağlı kimseler Maraş nahiyelerine girmiş ve bölgede yaşayan ahaliye zarar vermiştir. Nahiyelerin bağ ve bahçelerini harap edip ekilip biçilemez hâle getirmişlerdir. Kılıçlı cemaatinden Mehmet, Amiki cemaatinden Kasım, Musabeyli cemaatinden Çavuş Ali ve Okçu İzzeddinli cemaatinden Hacı Osman gibi şakilerin giriştikleri bu eşkıyalık faaliyetleri nedeniyle bu aşiretler yine Rakka'ya iskân edilmiştir.⁹⁰

Kilis ve havalisinin en ciddi problemini teşkil eden Okçu İzzeddinli aşireti katıldığı eşkıyalık faaliyetleri ve iskânının bir türlü yapılamamasından ötürü devamlı gündemi meşgul etmiştir. Okçu İzzeddinli aşireti bihassa

⁸⁷ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 119, 226.

⁸⁸ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 110, 159.

⁸⁹ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 120, 13.

⁹⁰ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 131, 169.

Kilis, Azez, Ayıntab, Antakya ve Maraş'ta çok fazla eşkıyalık faaliyetine girişmişti. İskân edilmelerine karşın devamlı kaçıp eşkıyalık faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Okçu İzzeddinli aşiretinin tekrar iskân edilme çabası ya da yeniden eski iskân bölgesine yerleştirilme nedeni eşkıyalıktır. Bir dönem Maraş'ın Kılıçbeyli köyüne konmuş olan Okçu İzzeddinli cemaatinden Halil ve Abdullah, Kılıçbeyli köyündeki Ekrad şakileri ile ittifak ederek köyün bağ ve bahçelerine zarar vermiştir. Bunun yanı sıra köyde yaşayan ahalinin mallarına da gasp ettiler. Bu olay üzerine gönderilen hükümlerle yine Rakka'ya iskân edildiler.⁹¹

29 Haziran 1764 tarihinde Reyhanlı aşiretinin buldukları yerde karışıklık çıkarmasından dolayı Rakka'ya iskânları emredilmiştir. Bu aşiretin iskân görevini Kilis ve Azez sancakbeyi Mehmed Paşa üstlenmiştir. Reyhanlı aşiretinin yerlerinden kaldırılmasının ardından boşalan yere ise Türkmen aşiretinden olan Elbeyli aşireti yerleştirilmiştir. Eğer ki iskâna karşı gelinir veya iskân edildikleri yerde yine karışıklığa sebebiyet verirse Reyhanlı aşireti mensuplarının yakalanarak cezalarının tertip edilmesi emredilmiştir.⁹²

XVII. yüzyılın sonlarında Rakka'ya yapılan iskânların yanı sıra Halep bölgesi de iskân bölgesi olarak görülmektedir. Bilhassa Halep'e tabi olan Menbic nahiyesi iskânların yapıldığı önemli bölgelerden birini teşkil etmiştir. Menbic'e iskânların yapılmasının ana nedeni ise senelerden beri Arap aşiretlerinin buraları tazyik altında tutması ve eşkıyalık yapmalarından ileri gelmektedir. Menbic'e iskânı gerçekleşen Elbeyli aşiretine tabi 1038 kişi bu bölgeye yerleştirilmiştir. 1707 yılında ise Lekvanik aşireti ve Aktaş, Hacılar, Kızıl-koyunlu ve Nureler cemaatlerinin Menbic'e iskân edilmesi konusunda bazı adımlar atılmıştır. Ancak bunlar arasında Lekvanik aşiretine bağlı çok az kimse buraya iskân edilebilmiştir.⁹³ Bununla beraber bu iskân hareketinin de başarıya ulaştığı söylenemez. Çünkü iskânın başarılı olmadığı Silahtar Fındıklı Mehmet Ağa'nın "*Nusretnâme*" isimli eserinde görülmektedir. Lekvanik, Cerid ve Avşarların bir bölümü yerleştirildikleri

⁹¹ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 134, 8.

⁹² Osmanlı Arşivi (BOA), *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrak (TS.MA.e)*, Defter No. 790, Gömlek No. 54.

⁹³ Kuzucu, "Osmanlı Devleti'nin Aşiretleri İskân Politikası ve Bir İskân Bölgesi Olarak Halep ve Rakka", 603.

yerlerden firar ederek Maraş hudutlarına girmiş, Kilis Ekradı ise iskân oldukları yer olan Menbic'ten Kilis'e kaçmışlardır. Sonrasındaki bilgilere bakıldığında ise yerlerini terk edenlerin Rakka beylerbeyi Vezir Yusuf Paşa tarafından iskân edildiği belirtilmektedir.⁹⁴

Aşiretlerin iskânı sadece Rakka ve Halep bölgesi ile sınırlı değildi. Rakka ve Halep'in dışında Hama ve Humus yine aşiretlerin yoğun şekilde iskân edilmek istendiği yerler arasında yer almaktadır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Hama ile Humus birleştirilmiş fakat kısa zaman sonra ise birbirinden ayrı birer sancak hâline getirilmiştir. Hama sancağının hudutları devamlı olarak değişim göstermiştir. Çünkü dönemin büyük problemlerinden birisi olan konargöçer Arap aşiretleri birçok eşkiyalık faaliyetine girişmiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti yeni önlemler almak suretiyle değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır.⁹⁵

XVIII. yüzyıl incelendiği takdirde ise Hama ile Humus sancakları Trablus-Şam eyaletine tabi ayrı sancaklar olarak görülmektedir. Bu bölgeye yapılması düşünülen aşiret iskânları yerleşim sahasının genişliği sebebiyle çok önemliydi. Hama ile Humus sancaklarının Menbic nahiyesine göre daha geniş bir yerleşim sahasına sahip olmasından ötürü buralara daha çok aşiret iskânı yapılmıştır.⁹⁶

Eşkiyalıkları nedeniyle Hama'ya iskânları buyurulmuş olan Kılıçlı Ekradı'nın iskân yeri tekrar değerlendirilerek Kıbrıs olarak belirlenmişti. Fakat daha sonra aman dileyen aşiretin söz sahipleri eşkiyalık hareketlerine mahal verilmeyeceğini söylemiş ve bu kabul olunarak Rakka'ya iskân edilmişlerdi. Ancak yine verdikleri sözü çiğneyerek Kilis havalisinde eşkiyalığa girişen ismi zikredilen aşiretin yaptıklarını haber alan devlet, Rakka beylerbeyi Yusuf Paşa'ya bir emir göndermiş ve gerekenin

⁹⁴ “...ve mukaddemâ Mümbûc'da iskân etdirilen tâ'ifeden Kilis Ekrâdı yine Kilis'e ve Aşar ve Cerid ve Lekvan cemâ'atlerinin bir mikdârı Maraş câniblerine firâr itmeleriyle anların dahi üzerlerine varup, sürüp Rakka'ya iskân etdirdi...” Silâhdâr Fındıklı Mehmed Ağa, *Nusretname*, 454.

⁹⁵ Mehtap Nasıroğlu, “XVI. Yüzyılda Hama Sancağında Konar-Göçerler”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6-2/1 (2016), 128.

⁹⁶ Kuzucu, “Osmanlı Devleti'nin Aşiretleri İskân Politikası ve Bir İskân Bölgesi Olarak Halep ve Rakka”, 603.

yapılmasını buyurmuştu.⁹⁷ Bununla beraber yine birçok aşiret üyesi Kıbrıs Adası'na sürgüne gönderilmek istenmişti. Örneğin, 1733 yılında Halep valisi Vezir Mehmet Paşa'ya gönderilmiş olan emirde Kilis hassına tabi birçok aşiret ve cemaat üyesi kimselerin iskânları buyurulmuştur. Bu aşiretlerin karışmış oldukları eşkıyalıklar nedeniyle iskân edilmeleri maksadıyla Rakka, Maraş ve Kilis'e emirler gelmişti. Yeniden bir ferman ile adı zikredilen aşiretlerin bir an önce iskân edilmesi tekrar edilmiştir. Gelen emirnameye göre; itaatsizlik, ahalinin malını gasp etme, yol kesme, adam öldürme ve yaralama gibi suçlar işleyen Okçu İzzeddinli aşireti, Şeyhli aşireti, Amiki aşireti, Com aşireti, Kılıçlı aşireti Afşar cemaati, Musabeğli cemaati, Miranlı cemaati, Serikanlı cemaati, Resullı cemaati, Bektaşlı cemaati üyelerinin Kıbrıs'a sürgüne gönderilmeleri ve Mehmet Paşa'nın bu kararı kesinlikle uygulaması emredilmişti.⁹⁸ Ancak iskân edilmeleri istenen bu aşiret üyelerinin iskânında başarılı olunamadığı gibi itaatsizlik, gasp, yol kesme, adam öldürme ve yaralama gibi suçlar işlenmeye devam edilmişti. Bununla beraber burada yer alan mahalli güçlerle muharebeye tutuşmuş ve Maraş naibinin oğlunu öldürmüşlerdi. Bu olay akabinde gelen emirle Kilis voyvodası Veli ile haberleşilerek iskânın kesinlikle gerçekleşmesi ve aşiret üyelerinin cezalarının verilmesi açıkça bildirilmiştir. Fakat yine bu aşiret üyelerinin iskânları sağlanamamıştır.⁹⁹ 1735 yılına gelindiğinde halâ bu aşiretlerin iskân problemi çözüme kavuşturulamamıştır. Zira 1735 yılına ait bir belge yine aynı aşiretlerin eşkıyalık faaliyetlerinin sürdüğünü ve iskânlarının bir an önce yapılması yönünde olduğunu göstermektedir.¹⁰⁰ 1737 yılına ait bir diğer belge ise yine Kilis ve Azez'deki aşiretlerin iskânlarının gerçekleşmediği ve Adana'dan Halep'e kadar olan yerlerde gasp, yol kesme adam öldürme ve yaralama gibi eşkıyalık faaliyetlerinin sürdüğü göze çarpmaktadır.¹⁰¹

XIX. yüzyılda Kilis ve havalisindeki aşiretlerin iskân meselesi yine devam etmiştir. Ancak daha önceki yıllarla karşılaştırıldığında aşiretlerin

⁹⁷ Çelikdemir, *Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka'ya İskanı (1690-1840)*, 44-45.

⁹⁸ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 139, 378.

⁹⁹ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 139, 258.

¹⁰⁰ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 141, 91.

¹⁰¹ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 145, 81.

iskân meselesinin bir nebze olsun çözüme kavuşturulduğu görülmektedir.¹⁰² Fakat zaman zaman aşiretlerin yine eşkıyalık olayları sebebiyle iskân edildiği görülmektedir. Zira Okçu İzzeddinli, Şeyhler ve Adamanlı cemaatlerine bağlı kişiler iskân edildiği yerlerden ayrılarak özellikle Rışvan aşiretinin içlerine saklanmıştır. Yaptıkları eşkıyalık sebebiyle kaçtıkları anlaşılan bu aşiret mensupları yakalanarak cezaları verilmiş ve cezası hafif olanlar tekrar iskân yerlerine gönderilmiştir.¹⁰³ Bununla birlikte yine Kilis Ekradı'ndan olan Okçu İzzeddinli, Tacirli, Kılıçlı, Bektaşlı cemaatleri Ayıntab civarında yolları tutarak hacıların ve yolcuların mallarını gasp etmişlerdir. Halep Valisi Mehmet Paşa'ya gönderilen hükümde eşkıyalık yapan bu aşiret üyelerinin bir an önce yakalanıp Kıbrıs'a iskân edilmesi istenmiştir. Ayrıca eşkıyanın gasp ettiği malların da tekrar sahiplerine verilmesi istenmiştir.¹⁰⁴ Verilen bu örneklerde görüldüğü gibi XIX. Yüzyılda da yine eşkıyalık sebebiyle Kilis ve çevresindeki aşiretler iskân edilmeye devam edilmiştir.

Halep ve Rakka'ya bölgesine yapılması planlanan iskânlar resmi kararın alınması akabinde başlamıştır. Fakat unutulmamalıdır ki, Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu içe dönük iskân politikasında gönüllü ya da istekli olma gibi bir durum söz konusu olmadığından aşiretler yerleşmekte mecbur durumdaydılar. Çünkü devletin emirleri kesin ve net olduğu için bu karara uymaktan başka seçenekleri yoktu. Ancak yüzyıllardan beri devamlı yaylak ve kışlakları arasında hareket hâlinde oldukları ve aynı zamanda ana kaynakları hayvancılığa bağlı olan aşiretlerin yerleşik hayata geçirilme ya da iskân edilme talebi büyük problem yaratıyordu. Öyle ki yerleşik hayata geçirilmesi düşünülen aşiretler daha sonraki yıllarda iskân yerlerinden kaçarak Osmanlı Devleti'ne birçok problem çıkarmıştır. Ancak Osmanlı Devleti ne olursa olsun XVII. yüzyılın sonunda başlattığı bu düzenli iskân politikasını XVIII. yüzyılda da sürdürmüştür. Öyle ki iskân bölgesinden kaçan, eşkıyalık faaliyetine girişen, ahaliye zarar veren, ahalinin mallarını çalan ve devleti çevre memleketlerde temsil eden valilere problem yaratan

¹⁰² BOA, (*İ.MSM.*), Defter No. 69, Gömlek No. 2007; BOA, (*MVL*), Defter No. 14, Gömlek No. 2.

¹⁰³ BOA, (*C.DH.*), Defter No. 85, Gömlek No. 4214.

¹⁰⁴ BOA, (*C.DH.*), Defter No. 24, Gömlek No. 1184.

aşiretlere karşı sert tedbirler alınmıştır. Zamanla bu aşiretler yerleşik hayata geçirilmiştir.

Bu iskânların tam olarak sağlandığını aslında Kilis ve havalisinde oluşturulan nahiyelerden anlayabiliriz. XIX. yüzyılın başlarından itibaren giderek artan denetim dışı bölgeleri tekrar itaat altına almak ve Osmanlı ülkesinin geniş bir coğrafyasında göçebelikten yerleşik hayata geçişi sağlamak için eskiden devam ettirilen iskân faaliyetleri hız kazandı. Tüm bunların bir getirisi olarak 1865 yılında Fırka-i Islahiye kurulmuştur. Fırka-i Islahiye'nin kurulması işte bu beklentilerin bir sonucudur.¹⁰⁵ Fırka-i Islahiye'nin kurulmasının ardından bölgenin en etkin konargöçerlerinin adlarıyla nahiyeler teşkil edilmiştir. Bu nahiyeler; Azez-i Fellah, Azez-i Türkmen, Com, Şikaki, Musabeyli, Menbic, Amiki, Okçu İzzeddinli ve Şeyhler'dir.¹⁰⁶ Bu nahiyelerin kurulmasıyla birlikte konargöçer aşiretler tam olarak yerleşik hayata geçmiştir. Nahiyelerin kuruldukları yerlerin stratejik önemi büyük olduğundan Millî Mücadele yıllarında bu aşiretler büyük yararlılık göstermişlerdir.¹⁰⁷

2. KİLİS AŞİRETLERİNİN EŞKİYALIK FAALİYETLERİ

Eşkîya sözcüğü sözlükte; bedbaht, talihsiz, dağ hırsızı, haydut, günahkâr ve âsi gibi manaları olan “şakî” sözcüğünün çoğul hâlini ifade eder.¹⁰⁸ Osmanlı kaynaklarında “kutta'u't- târik”¹⁰⁹, erazil, haramzade gibi kelimelerin de birçok vesikada kullanıldığı görülmekle beraber şaki ve

¹⁰⁵ Nuri Yavuz, “Fırka-i Islahiye Ordusunun Özellikleri ve Faaliyetleri”, *Gazi Akademik Bakış*, 5/10 (2012), 114.

¹⁰⁶ Pamuk, Kilis Kazası, 94-95. Mustafa Öztürk, “İzziye Kazasının Kuruluşu ve Milli Mücadeledeki Yeri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24/37 (2005), 36.

¹⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öztürk, “İzziye Kazasının Kuruluşu ve Milli Mücadeledeki Yeri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24/37 (2005).

¹⁰⁸ Ali Bardakoğlu, “Eşkîya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/ 463; Mehmet Öz, “Modernleşme- Öncesinde Osmanlı Toplumunda Eşkîyalık Hareketlerinin Niteliği ve Özelliği”, *Osmanlı'dan Günümüze Eşkîyalık ve Terör*, ed: Osman Köse (Samsun: İlkadım Belediyesi, 2017), 12.

¹⁰⁹ Kuttau't-ı târik, “*insanların mallarını zorla ellerinden almak suretiyle eşkîyalık eden* anlamına gelmektedir. Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat 1998), 234.

bunun çoğulu olan eşkıya sözcükleri daha çok kullanılmaktadır.¹¹⁰ Şahısları belirtmek için bu tür kavramlar kullanılırken toplulukların eşkıyalıklarını vurgulamak için ise “*Türkmen eşkıyası, Ekrâd eşkıyası, Levendât eşkıyası*” gibi tabirler kullanılmaktadır.¹¹¹

Osmanlı Devleti, XVI. yüzyıla kadar ciddi şekilde topraklarını genişletmişti. Ancak XVI. yüzyılın son çeyreğinden itibaren bu genişleme durmuştu. Devlet artık toprak kazanımının yanı sıra elinde bulundurduğu yerlerin kontrolünü sağlamak adına adımlar atmaya başlamıştı.¹¹² Savaşların çok uzun sürmesi nedeniyle ahalden alınan vergi miktarları arttırılmış ve ahali bunun olumsuz bir getirisi olarak ekonomik sıkıntılar yaşamaya başlamıştı. İşsiz güçsüz kalanlar başıboş bir şekilde geziyor ve eşkıyalık fırsatı yakalayınca bu tür olumsuz faaliyetlere girişiyorlardı.¹¹³ XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin yaşamış olduğu ekonomik ve toplumsal problemler nedeniyle merkezi otorite de ciddi yara almış, seferlere katılmama ve seferden firar etme gibi durumlar yaygın hâle gelmişti. Bununla birlikte bu dönem tımar sisteminin önemini kaybetmeye başladığı bir dönemdi. Öyle ki tımar sahibi olan sipahiler seferlerin uzak mesafeli olması ve çok masraflı olması nedeniyle seferlere katılmıyorlardı. Bunun bir sonucu olarak sipahilerin tımarları ellerinden alınıyordu. Tımarsız kalan sipahiler, savaş dönemlerinde işi olan ancak savaş bittikten sonra işsiz kalan sekbanlar ve eşkıyalığa meyilli bazı aşiretler eşkıya grupları oluşturdular.¹¹⁴

XVII. yüzyılda da Osmanlı Devleti birçok ekonomik, sosyal ve siyasal problemle karşı karşıya kalmış ve bu durum XVIII. yüzyıla da sirayet etmiştir. XVIII. yüzyıl itibarıyla dünyadaki koşullar yavaş yavaş değişimin yolunu tutmuş, burjuva sınıfı yükselmiş, feodal sistem varlığını yitirmiş ve kapitalist ekonomi güçlenmiştir. Liberal ekonomiyi savunan devletler

¹¹⁰ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 5, 402; BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 31, 257.

¹¹¹ Mehmet Karagöz, “17. Asrın Sonunda Filibe ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri (1680-1700)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16/2 (2006), 374.

¹¹² Murat Fidan, “Osmanlı-Rus Ticari Rekabetinin İki Devlet Arasında Yapılan Antlaşmalara Yansıması”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 44 (2006), 73.

¹¹³ Koyuncu, XVIII. Yüzyılda Kilis, 162.

¹¹⁴ Mücteba İlgürel, “Osmanlılar’da Eşkıyalık Olayları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 11/ 467.

monarşilerin yerlerini almıştır. Tüm dünyada bu gelişimler ve değişimler yaşanırken Osmanlı Devleti halâ klasik düzenini koruyor ve böyle devam ediyordu. XVII. yüzyılın sonlarında Avusturya ile girişilen savaşlar devleti özellikle mali anlamda çok yıpratmıştı.¹¹⁵ Bu savaşların ekonomik yükünü azaltmak ve sıcak para girişi sağlamak adına 1695 yılında malikâne sistemine geçildi. Malikâne sisteminin uygulanması ile beraber Rumeli ve Anadolu'daki çiftlikleri ve mirî toprakları alan yerli eşraf, XVII. yüzyılın daha ilk yıllarında zenginleşmiş ve ayanlık iddialarında bulunmuşlardır.¹¹⁶ Bir tür vergi alma şekli olarak mukataa sisteminin uygulanmasından dolayı, ahali ile mukataa tasarruf eden kişinin arasına birçok farklı görevli (mütesellim, amil, emin, mübaşir) girmiş ve bunun sonucunda ahalinin daha kolay istismar edilmesinin önü açılmıştır.¹¹⁷

Osmanlı Devleti, 1683 yılı itibarıyla mütegalibeler, eşkıya, leventler, Türkmen ve Ekrad aşiretleri gibi birçok problemle uğraşmak zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti bir taraftan savaşlar ile uğraşırken, diğer taraftan da aşiretlerle meşgul olmuştur. Fakat savaşlardan ötürü tam olarak bu problemlere dikkat verememiştir.¹¹⁸

Osmanlı Devleti'nde eşkıyalık olaylarını ortaya çıkaranların aşiretler, resmi görevliler, askerler, işsiz güçsüz kalanlar olduğunu söylemek mümkündür. XVI. ve XVII. yüzyılda ortaya çıkan eşkıyalık olaylarının topluma ciddi zararlar verdiği aşikârdır. Ancak özellikle XVIII. yüzyıl eşkıyalık olaylarının zirveye ulaştığı bir dönem olmuştur. Buna binaen ülke genelinde ortaya çıkan gelişmeler haliyle Kilis'e de sirayet edecek ve Kilis ve havalisi bu durumdan ciddi bir şekilde etkilenecektir.

¹¹⁵ Murat Fidan, "1673-1850 Tarihleri Arasında Narh Kayıtlarına Göre Kastamonu'da Un ve Unlu Mamul Fiyatları", *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54/1 (2019), 24.

¹¹⁶ Mustafa Öztürk, "18. yüzyılda Antep ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları", *Tarihten Günümüze Ayıntab- Gaziantep, Uluslararası Gaziantep Tarihi Sempozyumu Milli Mücadele Döneminde Gaziantep, Bildiri Metinleri Kitabı* (Ankara: 2018), 185.

¹¹⁷ Fatma Acun, "Celâli İsyânları 1591-1611", *Türkler Ansiklopedisi* (Ankara: Türk Dünyası Vakfı 2002), 705.

¹¹⁸ Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık* (Ankara: TTK, 2014), 94.

2.1. Eşkîyalık Faaliyetlerinin Sebepleri

Aşiretlerin eşkîyalık faaliyetlerine girişmeleri, aşiret üyelerinin yerleşik hayat tarzını benimsemiş ahaliye göre daha kolay eşkiya olmaları, tam olarak kontrol altına alınamamalarının yanında akrabalık ve çıkar ilişkilerinden ötürü koruma altına alınma ayrıcalığına sahip oldukları içindir. Bununla birlikte hem kendi aralarında hem de diğer aşiretlerin içlerinde rahatça gizlenebilmeleri bu sebeplere dâhildir.¹¹⁹

Aşiretlerin eşkîyalık faaliyetlerine girişmesinin en temel nedenlerinden birisi devlet tarafından kendilerine tahsis edilen yaylak ve kışlakların yetersiz olduğunu düşünmeleridir. Hayvanlarını otlatacakları yerler ihtiyaçlarını karşılamadığı takdirde aşiretler yerleşik ahalinin bağ ve bahçelerini zarara uğrattığı ya da diğer aşiretlerle yaylak-kışlak kavgasına tutuşuyordu.¹²⁰ Aşiretler ve yerleşik hayat yaşayanlar arasındaki bu mücadele Cengiz Orhonlu'nun tabiriyle "çoban ile saban arasında bir mücadele" şeklinde ortaya çıkıyor ve bu mücadele ise genel olarak aşiretler lehine sonuçlanıyordu.¹²¹ Bu mücadelenin genel olarak konargöçer aşiretler lehine sonuçlanması nedeniyle konargöçerlerin yerleşik hayat sürenleri hor görme görüşünü daha da arttırıyordu.¹²²

Ekonomik problemlerin yarattığı sosyal nizamsızlık, konargöçer aşiretlerin üzerinde de haliyle etkili oluyordu. Savaş dönemlerinde kendilerinden talep edilen ağır vergileri ve yönetici kesimin türlü bahanelerle aldıkları vergileri ödeyemeyecek hâlde olanlar, ya vergileri vermemekte diretiliyor veya başka bölgelere kaçıyorlardı. Ayrıca vergileri ödemekte direndikleri için devlet tarafından eşkiya olarak ilan ediliyorlardı.¹²³

Yukarıda kısaca bahsedilen sebeplerin yanı sıra toplumun ahlakının bozulmuş olması iktisadi ahlakı da olumsuz yönde etkilemiş ve kişiler veya gruplar kolay kazanç elde edecekleri yollara yönelmişlerdir. Kolay kazanç

¹¹⁹ Şaban Bayrak, *Anadolu'da Eşkîyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)* (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2015), 65.

¹²⁰ Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, 40; Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti*, 45.

¹²¹ Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, 40.

¹²² Mehmet Eröz, *Yörükler* (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1991), 85.

¹²³ Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, 41.

elde etmenin getirdiği rahatlıkla birlikte açıkça soygun, yağma, yol kesme, adam öldürme, adam yaralama ve bazen ahalinin gelirlerine çeşitli bahanelerle el koyma olayları gerçekleşmiştir. Belirli bir düzen dâhilinde işleyen iş yaşamında ticaret ve ziraatın da bozulmasıyla birlikte kolay kazanç elde etme duyguları daha da artmaya devam etmiştir.¹²⁴

Görüldüğü üzere eşkıyalık faaliyetlerinin çok çeşitli nedeni bulunmaktadır. Yönetici kimselerin ahalden haksız olarak vergi alma isteği ile ahaliye yapılan zulüm, ekonomik olarak devletin ve ahalinin sıkıntıya düşmesi ve tabi ahlakın bozulup kolay kazanç elde etme arzusu bu eşkıyalıklarda önemli bir role sahiptir. Yine konargöçer aşiretlerin yaylak ve kışlak problemleri de bu eşkıyalık faaliyetlerini tetikleyen unsurlardan birisidir.

2.2. Kilis ve Havalisindeki Eşkıyalık Faaliyetleri

Rakka merkezli iskân kararı alınana dek Kilis ve havalisindeki aşiretler irili ufaklı problemlerle karşımıza çıkmaktadır. Fakat XVII. yüzyılın sonları itibarıyla eşkıyalık faaliyetlerinde ciddi bir artış yaşanmıştır.

Kilis ve havalisinde en fazla eşkıyalık faaliyetinde yer alan aşiret Okçu İzzeddinli aşireti olmakla birlikte Şeyhli, İştuvanlı, Musabeyli, Amiki gibi aşiretler de eşkıyalık faaliyetlerinde göze çarpan aşiretler arasında yer almaktadır.¹²⁵ Bu aşiretler genelde Halep, Maraş, Adana, Ayıntab, Antakya, Kilis, Azez gibi yerlerde eşkıyalık faaliyetlerinde yer almışlardır.

Okçu İzzeddinli aşiretinin eşkıyalık hareketleri XVI. yüzyıldan başlayıp özellikle XVIII. yüzyılda yoğun olarak devam etmiştir. Buna binaen henüz 1572 yılına ait bir vesikada Okçu İzzeddinli aşiretine mensup kişilerin yol kesme, adam öldürme ve soygun yapma gibi suçları işlediği görülmektedir. Kilis havalisinde bulunan birçok yerin kadısı arz ve mahzarla durumu bildirmiş ve yolculara rahat vermeyen, her türlü zorbalığı yapan bu eşkıyanın

¹²⁴ Sabri F. Ülgener, *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası: Fikir ve Sanat Boyu Akisleri ile Bir Portre Denemesi* (İstanbul: Der Yayınları, 1981), 14.

¹²⁵ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 117, 65; BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 116, 275; BOA, (C.DH.), Defter No. 32, Gömlek No. 1558; BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 121, 343; BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 139, 406; BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 120, 10.

cezalarının verilmesi istenmiştir. Gönderilen hükümde suçları ağır olanların ortadan kaldırılması, suçları daha hafif olanların ise Kıbrıs'a sürgün edilmeleri emredilmiştir¹²⁶.

Hicri 1020 tarihli vesikada Ramazanlı cemaatinin yaptığı eşkıyalık sebebiyle Halep'e ticaret yapmak için giden tüccar şikâyetinde bulunmuştur. Ramazanlı cemaatine mensup bazı kimseler tüccarın yolunu keserek, birçok mal, eşya, para ve binek hayvanlarını gasp etmişlerdir. Bunların bir an önce yakalanıp cezasının verilmesi için gerekli çalışmaların yapılması istenmiştir.¹²⁷ Yine Okçu İzzeddinli, Amiki ve Şeyhli cemaatinden olan kimseler yol kesme adam öldürme, gasp gibi suçları işlemiştir. Bölgede bulunan birçok devlet yetkilisi görevlendirilerek bu cemaatlerin cezalarının tertip edilmesi istenmiştir. Bölgede huzursuzluğa sebebiyet veren bu cemaat üyelerinin bir an önce yakalanması ve Rakka'ya iskân edilmesi için kesin emir verilmiştir.¹²⁸

Yukarıdaki XVI. yüzyıla ait verilerle Kilis ve havalisindeki aşiretlerin eşkıyalık olayları örneklerle belirtilmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere aşiretlerin eşkıyalık olayları XVII. yüzyılda da devam etmiştir. Bu bağlamda Hicri 1102 senesine ait vesikada Ekrad aşiretine mensup birçok şakinin eşkıyalık yaptığı görülmektedir. Gönderilen hükümde bu eşkıyanın daha önce de eşkıyalık yaptığı ve cezalandırıldıkları anlaşılmaktadır. Ancak bu eşkıyanın bir kısmı kendi aşiretlerinin içlerine saklanarak cezadan kurtulmuşlardır. Ahalinin canına kasteden, mallarını gasp eden ve tekrar eşkıyalığa cesaret eden bu kişilerin hiçbir taviz verilmeden yakalanarak cezalandırılması emredilmiştir. Ayrıca malları çalınan kişilerin de mallarının iade edilmesi istenmiştir.¹²⁹

Okçu İzzeddinli aşireti bölgede birçok probleme neden olan aşiretlerden biridir. Okçu İzzeddinli aşireti Kilis civarındaki Kürt Dağı'nda yaşamaktadır. Kürt Dağı¹³⁰, ismine uygun şekilde Kürt aşiretlerinin

¹²⁶ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 19, 106.

¹²⁷ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 79, 514.

¹²⁸ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 106, 241.

¹²⁹ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 101, 7.

¹³⁰ Bu isimlendirme hakkında farklı görüşlerde vardır. Kilis'in yaklaşık 30 kilometre batısında yer alan *Kürt Dağı* olarak adlandırılan yerin adının yanlış kullanıldığı ve

yerleşmiş olduğu bölge olup bu yerde Okçu İzzeddinli aşiretinin yanı sıra Amiki ve Şeyhler aşireti de bulunmaktadır. Bu aşiretlerin en büyüğü olan Okçu İzzeddinli aşireti merkez olarak Keferdiz nahiyesinde meskûndü.¹³¹ Okçu İzzeddinli aşireti için Temmuz 1704 tarihinde birçok şikâyet gönderilmiş ve bu şikâyetlere istinaden aşiret üyelerinin cezalarının verilmesi için Kilis voyvodası Ahmet'e görev verilmiştir. Fakat Okçu İzzeddinli aşiretine bağlı şakiler voyvodanın evini yaklaşık sekiz yüz şaki ile basmış, eşyalarını yağma etmiş ve voyvodayı da öldürmüşlerdir. Ayrıca bu şakiler Kilis serdarının babasının, kardeşlerinin ve kendisinin de evini yağmalamışlardır. Bu olay üzerine Ayıntab sancakbeyinden şakilerin yakalanıp şiddetli bir şekilde cezalarının verilmesi ve ardından Rakka'ya iskân edilmeleri istenmiştir.¹³² Yine Okçu İzzeddinli, Bahadırhı, Tacirli ve bunlara mensup bazı şakilerin Ayıntab sancağının Burç nahiyesi köylerinde eşkıyalık faaliyetlerine giriştikleri bildirilmiş ve buna önlem almak için 31 Ekim 1704 tarihli yeni bir emir gönderilmiştir.¹³³

Yine Kilis ve havalisi eşkıyanın hedefi olmuştur. Kilis ve Ayıntab arasında yaklaşık kırk kişi olan şakiler ellerinde mızraklarla gezip adam yaralama, adam öldürme, yol kesme ve ahalinin mallarını gasp etme gibi olaylara karıştığı için Aralık 1709 tarihinde Halep valisi Vezir Mehmet Paşa'ya emir gönderilmiştir. Bütün bu suçlarının yanı sıra Rakka ve Adana valilerinin adamlarını da soymuşlardır. Ek olarak Adana reayasından elli kişiyi soymuş ve mallarını da gasp etmişlerdir. Bu şakilerin üzerine askeri güç gönderilerek altı eşkıya ele geçirilmiş ve öldürülmüştür. Fakat bazı şakiler kaçarak Antakya karyelerine saklanmışlardır. Antakya karyelerine kaçan bu şakiler intikam alma maksadıyla bu defa Antakya karyelerinde ahalinin mallarını gasp etme, adam öldürme ve yol kesme gibi olaylara sebebiyet

bu dağın asıl isminin *Darmık Dağı* olduğu ifade edilmektedir. Bkz. Öztürk, "Osmanlı Belgelerinde Halep", 27.

¹³¹ Tahir Öğüt- Nihat Küçük, "18. Yüzyılda Kilis'te Okçu İzzeddinli Aşiretinin Vergi Direnci", *AKAD*, 7/12 (2015), 54.

¹³² Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarı 1700-1750)*, 160.

¹³³ Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarı 1700-1750)*, 160.

vermiştir. Bunun üzerine eşkıyanın ele geçirilip cezalarının tertip edilmesi buyurulmuştur.¹³⁴

Kilis hassında bulunan bazı cemaatlerin eşkıyalık faaliyetlerine girişmesi sebebiyle bu defa Kilis kadısı ve voyvodasına bir hüküm gönderilmiştir. Okçu İzzeddinli aşiretine bağlı Cerikanlı, Sabkanlı ve Hakdanlı cemaati, Şeyhli aşiretine bağlı Kulaklı ve Adamanlı cemaati ve Musabeyli aşiretine bağlı Karacalı cemaatinden bazı kimseler voyvodalarına itaat etmeyi terk ederek has malından yapılacak tahsilata engel olmuşlardır. Bunun üzerine daha önce devlet yetkilileri ile aşiretlerin ileri gelenleri arasında yapılan anlaşma gereği eşkıyalık faaliyetlerine girişen kimselerin bir an önce teslim edilmeleri istenmiştir. Zira daha önce yapılan anlaşmada eğer bu aşiretlerden herhangi bir kimse eşkıyalık yaparsa taahhüt edilen nezir akçesi verilecekti. Eğer eşkıya teslim edilmezse aşiret ileri gelenlerinin imzası ile garanti altına alınan anlaşma gereği aşiretlerden hem nezir akçesi alınacak hem de Rakka'ya sürgün edileceklerdi.¹³⁵

Aşiretler ile senet imzalama usulü aşiretlerin uygunsuz davranışlarına engel olmak adına uygulanan en yaygın yaptırım türlerinden birini oluşturmuştur.

Okçu İzzeddinli aşiretinin eşkıyalık faaliyetlerine giriştiği yerlerden birisi de İfrâz-ı Zulkadriyye¹³⁶ toprağı olmuştur. İfrâz-ı Zulkadriyye toprağına yaklaşık yüz elli kişi ile giren bu eşkıya çetesi ahalinin hayvanlarını gasp etmiş, mahsullerini ellerinden almış, yolcuların yollarını kesmiş ve yine bazı kimseleri de öldürmüşlerdir. Bu haberin merkeze ulaşması üzerine Kilis voyvodasına bir emir yollanarak Okçu İzzeddinli aşiretine mensup bu şakilerin bir an önce yakalanarak cezalarının tertip edilmesi istenmiştir.¹³⁷ Açıkça anlaşılıyor ki çeşitli yollarla eşkıyalık faaliyetlerine önlemler alınmak isteniyordu. Fakat bu eşkıyalık faaliyetlerinin hiçbir şekilde önüne geçilememesi devletin otoritesinin bu

¹³⁴ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 116, 279.

¹³⁵ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 116, 275.

¹³⁶ İfrâzı Zulkadriyye, Dulkadirli Türkmenlerinden ayrılmış olan konargöçer gruplar için kullanılan bir kavramdır. Bkz. Arif Sarı, "Dulkadirli Türkmenlerinin Yurtları Hakkında", *Türkbilgi*, 35 (2018), 36.

¹³⁷ BOA, (C.DH.), Defter No. 32, Gömlek No. 1558.

dönemde ne denli güçsüz olduğunu göstermektedir. İlerleyen safhada birçok aşiret eşkıyalığının süreceğini göreceğimiz için ve birçok emir gönderilerek bu eşkıyalık faaliyetlerinin ortadan kaldırılması talep edileceğinden bir türlü istenilen sonuçların alınmadığı daha iyi anlaşılacaktır.

Eşkıyalık faaliyetleri grup olarak yapıldığı gibi bazen yalnızca bir kişinin sivrilerek ortaya çıkmasıyla da gerçekleşebiliyordu. Bazı kimseler yol kesme, yağma yapma gibi olayları başlatabiliyordu. Ya da aşiret üyelerini kışkırtarak tek kişi ile sınırlı olan bir sorunu gruplara yayabiliyordu. Buna örnek olarak Rakka valisi Yusuf Paşa'ya ve Kilis kadısına Mayıs 1712 tarihinde gönderilen bir hükümde Şeyhli cemaatine mensup bir kişiden bahsedilmiştir. Buna göre Şeyhli cemaatine mensup Kasoğlu Davut adlı bir kimse Kilis, Antakya ve Halep nahiyelerinde fitne ve fesat çıkarması sebebiyle cezalandırılmıştır.¹³⁸

Aşiretler zaman zaman kendi aralarında bazı sorunlar¹³⁹ yaşamakla beraber bazen de ittifak kurmuşlardır. Buna istinaden Türkmen ve Ekrad aşiretlerinin ittifak kurarak Payas'dan Adana'ya kadar olan bölgeyi kontrol altında tuttuğu, bu bölgede ahalinin canına kıydığı, mallarını ellerinden aldığı ve yol kestiği Adana beylerbeyi ve İfrâz-ı Zulkadriyye voyvodasına gönderilen hükümde görülmektedir. İskân kararıyla Rakka, Hama ve Humus'a iskân edilmiş bu aşiretler Ilıcakbeli, Karakulakkapı ve Kurdkulağı gibi yerlerde eşkıyalık faaliyetlerini ciddi seviyede sürdürmüştür. Bu durum üzerine Hasan Paşa eşkıyanın ele geçirilmesi ve cezalarının tertip edilmesi için bizzat görevlendirilmiştir.¹⁴⁰ Ayrıca Okçu İzzeddinli, Bektaşlı, Kılıçlı ve Afşar aşiretleri ittifak kurarak yaklaşık seksen şaki ile Ayıntab ve havalisindeki köylerde eşkıyalık faaliyetlerine girişmişlerdir. Ayıntab ve havalisindeki yolları kesen, ahalinin mallarını zorla ellerinden alan bu

¹³⁸ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 119, 161.

¹³⁹ “Haziran 1690 tarihinde Şeyhli Ekradı Cemaati mensuplarından 900 tüfekli adam Amikî Taifesine saldırmış, yedi kişiyi öldürmüş, otuz sekiz evi tamamen yakmış, birçok mal ve eşyayı da gasp etmişlerdir. Bu hadisenin üzerine Rakka Beylerbeyi Kadızade Hüseyin Paşa gerekli cezaların tertip edilmesi için görevlendirilmiştir.” BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 100, 32; Özcan Tatar, XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova'da Aşiretlerin Eşkıyalık Olayları ve Aşiret İskanı (1691-1750) (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005), 166.

¹⁴⁰ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 119, 182-183.

aşiretlerin izole edilmesi için Maraş mütesellimi Mehmet, Ayıntab mütesellimi, Elbistan mütesellimi ve Malatya mutasarrıfı Rışvanzâde Mehmet'in ittifak etmesi istenmiştir. Her ne olursa olsun aşiretlerle bir muharebe çıkacak olsa dahi suçluların idam edilmesi kesin bir dille ifade edilmiştir.¹⁴¹

Kilis ve havalisinde ortaya çıkan eşkıyalık faaliyetleri ile meşgul olmak için birçok defa Rakka valilerine görev verilmiştir. Eşkîyanın ortadan kaldırılması veya cezalandırılması için Rakka valileri Kilis ve havalisinde çok fazla gayret göstermişlerdir. Bu bağlamda Rakka valisi Vezir Yusuf Paşa ve Kilis kadısına hitap edilen bir vesikada Kilis aşiretlerine bağlı cemaatlerin eşkıyalık faaliyetlerinin önlenmesi için emir gelmiştir. Daha önceki senelerde de birçok kez eşkıyalık olayına karışan Okçu İzzeddinli, Amiki ve Şeyhli aşiretlerine bağlı İnallı, Kulaklı, Adamanlı, Serikanlı, Hızıryanlı, ve Sabkanlı gibi cemaatlere mensup kimseler Kilis ve havalisindeki ahaliyi tazyik altında tutmuşlardır. Yolcuların yolunu kesip canlarına kıyma, mal ve eşyalarını gasp etmelerinin yanında devlete vergi ödemeyi de keserek itaatsizlik yapmışlardır. Ciddi asayiş problemlerine neden olan bu şakilerin bir an evvel ele geçirilmesi ve gereken cezaların verilmesi için emir gönderilmiştir. Rakka valisi ve Kilis kadısı bu durumla ilgili gerekenleri yapmış olsa da aşiretlerin eşkıyalık faaliyetleri durmadan sürmüştür.¹⁴²

Okçu İzzeddinli, İştuvanlı, Amiki ve Şeyhli cemaat ve aşiretleri ile alakalı 1714 yılında birçok emrin gönderildiği görülmektedir. Bu yılda birçok eşkıyalık faaliyetinde yer alan bu cemaatlerin üyesi olanlar ahalinin mallarını gasp etme, adam öldürme ve yol kesme gibi birçok olayda yer almışlardır.¹⁴³ Eşkîyalık faaliyetinde bulunanların kimisi öldürülmüş, kimisi sürgün edilmiş olsa da bir türlü eşkıyalık faaliyetlerinin önüne geçilememiştir.

¹⁴¹ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 139, 406.

¹⁴² BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 121, 343.

¹⁴³ Serhat Kuzucu, "XVIII. Yüzyılın ilk Yarısında Antepte Avâız Vergisinin Uygulanışı (Şeriyye Sicillerine Göre)", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15/1 (2016), 109.

Kilis voyvodasına gelen emirde Kilis Ekradı'ndan Şeyhli, Amiki, Okçu İzzeddinli, cemaatleri ve bunlara bağlı şakilerin cezalarının tertip edilmesi talep edilmiştir. Kilis Ekradı'ndan Şeyhli, Amiki, Okçu İzzeddinli, cemaatleri katılmış oldukları eşkıyalık faaliyetlerinden ötürü bundan önce Rakka'ya iskân edilmişti. Fakat birkaç yıl sonra bu aşiretin mensupları iskân edildikleri bölgeden firar ederek Kilis, Maraş ve Ayıntab civarında yaklaşık elli kadar şaki ile gezip ahalinin mallarını gasp etme, adam öldürme ve yol kesme gibi eşkıyalık faaliyetlerine girişmişlerdir. Kilis voyvodası Hacı Mehmet şakilerin üzerine yürüyerek Avcıoğlu Fettah, Cemil oğlu Cemil, Davut oğlu Musa vs. gibi kimseleri yakalamış ve gerekli olan cezayı uygulamıştır. Bunun üzerine ahali kendini güvende hissedince yurduna geri gelmeye başlamıştır. Bir süre geçtikten sonra ise aşiretin baş şakilerinden Köse Bekir oğlu Halil, Söylemezoğlu Koca ve oğlu, kardeşi Ali, Ali Çavuşoğlu, Sarı Hüseyin oğlu İbrahim, Sucaklı Davut isimli kimseler intikam hevesiyle Kilis'i tazyik altında tutarak yine ahalinin mallarına ve canlarına kastetmişlerdir. Voyvodayı öldürmek amacıyla sarayını basan bu kimseler ordu-yu hümâyûn'a şikâyet edilmiştir. Ağustos 1713 tarihinde gerçekleşen bu olayların önüne geçilmesi için emir gönderilmiştir.¹⁴⁴ Kilis Ekradı'nın katılmış olduğu eşkıyalıkları Ağustos 1713 tarihinde durduran ve gereken cezaları tertip eden Kilis voyvodası Mehmet, Ağustos 1714 tarihinde eşkıyanın intikam alma hırsları yüzünden öldürülmüştür. Kilis Ekradı'ndan olan Okçu İzzeddinli, İştuvanlı, Kılıçlı, Amiki, Bektaşlı, Şeyhli, Alıccı, Koyun Oğulları cemaati şakileri Kilis'in batısındaki Zeytinlu bölgesinde toplanarak Kilis voyvodası Hacı Mehmet'in sarayını yaklaşık altı yüz kişiyle basmış kethüdasını ve beş çukadarını öldürüp mal ve eşyalarını da gasp etmişlerdir. Bunun üzerine Malatya mutasarrıfı Rışvan oğlu Mehmet'e hemen bir emir gönderilmiştir. Bu emre göre eşkıyanın yakalanması ve cezalarının verilmesi adına Maraş valisi Ali Paşa ile ittifak hâlinde olması istenmiştir.¹⁴⁵ İştuvanlı cemaatine bağlı Kara Halil, Hacı

¹⁴⁴ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 120, 10; Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)*, 170-171.

¹⁴⁵ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 120, 216; Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)*, 211-212; Naime Yüksel Kayaçağlayan, *1714-1715 Gaziantep'te Sosyal, Siyasî ve İktisadî Yapı (65 Numaralı Gaziantep Şer'îye Sicili Metin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi)* (Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kilis, 2011), 69-71;

Kasım, Kör Hasan vs. Amiki cemaatine bağlı Deli Kasım oğlu Halil, Ammisi oğlu Battal vs. Şeyhli cemaatine bağlı İbrahim ve Okçu İzzeddinli cemaatine bağlı Hacı Ömer, Köse Bekiroğlu ve Sarı Hüseyin oğlu vs. gibi şakiler Kilis voyvodası Hacı Mehmet'i katledenlerdir. İsmi geçen bu şakilerin cezalarının verilmesinin yanı sıra onlara yardım yataklık edenlerin de Rakka kalesine hapsedilmesi talep edilmiştir.¹⁴⁶ Yine aynı tarihli bir hükümde Kilis voyvodasını katleden, eşkiyanın yandaşı olan asker hüviyetli kişiler olan yeniçeri serdarı Ali, Deli Battal ve yine yeniçeri serdarı Abidin Çavuş¹⁴⁷ ve kardeşi Ahmet gibi kişiler malları ellerinden alınarak aileleriyle beraber Avrat Adası'na sürgün edilmişlerdir.¹⁴⁸

Bununla birlikte eşkiyalık faaliyetleri bundan sonra da devam etmiştir. İştüvanlı cemaatinden Kalender ve Kara Ali, Amiki cemaatinden Görmez oğlu Halil ve Mamurcu oğlu Ali, Okçu İzzeddinli cemaatinden Arab Ali ve Hayır Söylemezoğlu Koco¹⁴⁹, Şeyhli cemaatinden Kör Mustafa ve Kör Musa vs. şakiler yine adam öldürme ve yol kesme gibi eşkiyalık faaliyetlerini sürdürmüştür. İsmi geçen bu şakilerin ele geçirilerek Rakka'ya sürgün edilmesi için Maraş valisi görevlendirilmiştir.¹⁵⁰ Kilis ahalisinden veya aşiretlerinden bir daha böyle bir davranış sergileyen olursa Rakka'ya iskân

Murat Fidan, "1714-1715 Tarihleri Arasında Ayıntab'da Sosyal, Siyasî ve İktisadî Yapı (65 Numaralı Ayntab Şer'îye Sicili'ne Göre)", *Asia Minor Studies*, ½ (2013), 87; Murat Çelikdemir, "Kilis Voyvodası El-Hac Mehmed'in Öldürülmesi (M.1714/ H. 1126)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30/2, 2020, 493-494.

¹⁴⁶ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 122, 146.

¹⁴⁷ "Kilis Voyvodası Hacı Mehmed'i eşkiyanın katletmesinde dahli bulunan Abidin Çavuş, voyvodanın katledilmesinden iki yıl önce Kilis'te eşkiyanın zabt-u rabt altına alınması için görevlendirilmiş bir şahıstır." Bkz. BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 119, 114. Muhtemelen Abidin Çavuş eşkiyalık hareketlerinin sebeplerinden birisi olan kolay kazanç elde etme ve güç sahibi olabilmek hürsına kapılıp böyle bir eşkiyalığa katılmıştır.

¹⁴⁸ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 122, 147.

¹⁴⁹ "Yaşadıkları evlerin dağlık yerlerde bulunmasından dolayı Söylemezoğlu Koco yakalanamamıştır. Elçi, Tacirli ve Kılıçlı eşkiyasını etrafında toplamış ve Sivas-Malatya arasında, yol kesme ve adam öldürme gibi eşkiyalıklarıyla korku salmışlardır. Eylül 1728 tarihinde ise her nasıl olursa olsun yakalanmaları için Maraş Beylerbeyi ve Sivas Mütesseslimine ferman gönderilmiştir." Bkz. Bayrak, *Anadolu'da Eşkiyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)*, 213-214.

¹⁵⁰ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 120, 260.

ettirileceği iletilmiş olup bir daha eşkıyalık faaliyetlerine katılım olmayacağına dair Kilis hassı ahalisinden nezir seneti alınmış ve baş muhasebeye kaydedilmiştir.¹⁵¹

Koyunoğlu Türkmeni, Kılıçlı Ekradı, Elçi Türkmeni, Tacirli cemaati ve Kilis Ekradı ittifak ederek Eylül 1714 tarihinde Anadolu'da eşkıyalık faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu şakiler önceden Humus, Kıbrıs ve Rakka bölgesine iskân ettirilmiş olsa da tekrar bir fırsat bularak iskân yerlerini terk ederek olumsuz davranışlarını sürdürmüştür. Sivas hudutları dâhilinde Halep, Maraş ve Ayıntab kervanlarını basarak kervanlara ait mal ve eşyaları da yağma etmişlerdir. Bunun yanı sıra kervanla yolculuk eden bazı kimseleri öldürmüşler, bazı kimseleri de yaralamışlardır. Bununla birlikte Elbistan nahiyesi civarında ahalinin mahsullerini de ellerinden almışlardır. Ecnebi tüccarların yollarını kesmekle beraber Sivas, Tokat ve Amasya'dan gelen hacıların da Zilli Han denilen bölgede yollarını kesmişlerdir. Bu hacılardan yirmi beş kişiyi öldürmüş, otuz beş kişiyi yaralamış, eşyalarını da zorla ellerinden almışlardır. Anadolu beylerbeyi olan Ahmet Paşa'dan Maraş valisi Ali Paşa ile ittifak hâlinde olarak bu şakilerin uygun cezalara çarptırılması istenmiştir.¹⁵²

14 Eylül 1719 tarihine ait bir vesikada Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın mehterbaşısı olan Hasan Ağa, Şam'dan dönerken Misis ve Adana yolu arasında Okçu İzzeddinli cemaatinden Binenli oymağına mensup şakiler tarafından yolu kesilmiştir. Binenli oymağından Büyükşeyh Musa isimli kimsenin liderliğini yaptığı altmış kadar şaki Hasan Ağa'nın yolunu kesmiş, yanında olan umur-ı sıhhiye yazışmalarını ve bazı malları da gasp etmişlerdir. Bunun üzerine Karaman ve Adana eyaletlerinin valisi olan Vezir Osman Paşa görevlendirilerek zorla ellerinden alınmış olan yazışmaların ve malların sahiplerine iade edilmesi buyurulmuştur. Bölgenin dikkatlice aranması ve eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan Büyükşeyh Musa ve yandaşlarının ele geçirilip gereken cezaların tertip edilmesi istenmiştir.¹⁵³

Boybeyleri aşiretler için çok önemli bir yere sahipti. Bir kimsenin boybeyi olabilmesi için aşiretin ileri gelenleri ve aşiret ihtiyarlarının

¹⁵¹ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 120, 260.

¹⁵² BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 120, 233.

¹⁵³ BOA, *Cevdet Zabtiye*, Defter No. 12, Gömlek No. 574.

görüşleri çok önemliydi. Bir kimse aşiret ileri gelenlerinin onayını almadan boybeyi olamazdı. Bu hususla ilgili olarak Com aşiretinden bir kimse boybeyi olmak maksadıyla farklı bir yol izlemiştir. Bu aşirete mensup olan Duyaroğlu isimli bir kimse Kilis'te yol kesme, gasp, adam öldürme vb. suçlar işleyerek ahaliye zulmetmiştir. Boybeyi olabilmek için kazada bulunan yeniçeri ve sipah taifesini de yanına çekerek çarşı pazarı işlemez hâle getirmiş ve vesikanın diliyle ezanları dindirecek hâle getirmiştir. Yanına çektiği asker hüviyetli kimselerle beraber iş tutan bu şaki Topçu oğlu Mehmet ve Şeyh oğlu Mehmet'in hanesini basarak bu kişilerin mal ve eşyalarını da gasp etmiştir. Vuku bulan bu olayların akabinde ahalinin daha fazla gücü kalmamıştır. Aşiret kethüdaları ve ahalinin şikâyetleri arz ve mahzarlarla merkeze bildirilmiştir. Haberin merkeze ulaşması ile birlikte Adana beylerbeyi görevinde bulunan Ali Paşa'ya bir emir gönderilmiş ve Duyaroğlu ve yandaşlarının cezalarının verilmesi istenmiştir. 14 Temmuz 1723 tarihine ait olan bu vesikada eşkıyalık yapan şakilerin cezalarının kısas usulü ile tertip edilmesi istenmiştir. Ayrıca ek bir hususa da değinilen hükümde vergilerin bir süredir alınmadığı ve bu vergilerin de hızlıca tahsil edilmesi istenmiştir.¹⁵⁴

Aşiretler zaman zaman vergileri ödeme hususunda da inat ederek problemler çıkarabiliyordu. Kilis'e tabi Ravendan mukataasında yer alan köylerden Haliloğlu, Takyunus, Çobanöyüğü vs. yerleri ekip biçen Elbeyli cemaatleri vermesi gereken vergileri ödemeyi bırakmışlardır. Bu yerlerin tasarrufunu elinde tutan Feyzullah ve Mustafa isimli mültezimlere vermeleri gereken miktar olan yılda beş yüz kuruşu vermemeye başlamış ve sekizde bir olan öşür vergilerini ödemeyi de bırakmışlardır. Bu vergilerin tahsil edilmesi için Halep valisine ferman yazılması talep edilmiştir.¹⁵⁵

Yine vergi konusu ile alakalı olarak Kilis'in Şeyhli mukataasında önemli bir problem meydana gelmiştir. Bu mukataada ahalinin ödeyeceği verginin net bir şekilde belirlenmemesi nedeniyle bazı ihtilaflar meydana gelmiş, üzerine bir de eşkıyalık faaliyetleri baş göstermiştir. Yaşanan bu olumsuz durum üzerine ödenecek vergi miktarı hızlıca belirlenmiştir. Fakat vergi miktarı belli olmasına karşın anlaşmazlıklar devam etmiştir. Durum

¹⁵⁴ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 131, 206.

¹⁵⁵ BOA, Ali Emiri, (SAMD, III), Defter No.104, Gömlek No. 10292.

daha da vahim bir hal alarak Kilis voyvodası Ali'nin hanesi basılmış, mal ve parasına el konulmuştur. Sürekli eşkıyalık faaliyetlerinin içerisinde yer alan Okçu İzzeddinli, Şeyhli, Amiki ve Com aşiretleri bu olayın da tam ortasında yer almıştır. Durmak bilmeyen ismi geçen bu aşiretin mensupları Ayıntab, Azez ve Maraş'ta eşkıyalık faaliyetlerine başlamıştır. Maraş toprağına giren şakiler ahalinin malına, canına tasallut etmiştir. Ayrıca eşyalarını da gasp etmiştir. Olayların iyice karışık bir hal alması sebebiyle ahali arz ve mahzarlarla bölgede yaşanan durumu izah etmiştir. Adeta bir kaos ortamı içerisinde sürüp giden bu olayların çözüme kavuşması adına Halep, Rakka, Maraş mütesellimleri ile dergâh-ı ali kapıcıbaşısına emir verilerek bu olayların bir an önce son bulması istenmiştir. Fakat bu problem bir türlü çözüme kavuşmamıştır.¹⁵⁶ Vergi meselesinden doğan bu olaylar silsilesinin çözüme kavuşmadığını Trablus beylerbeyi Süleyman Paşa'ya yaklaşık iki buçuk ay sonra gönderilen bir vesikada açıkça görmekteyiz. Süleyman Paşa'ya gönderilen hüküm de daha önceki yöneticilere gönderilen hükmün bir benzeriydi. Zira bu hükümde de vergi meselesinden bahsedilerek eşkıyalık yapanların isimleri de açıkça belirtilmiştir. Kilisli Ali, kethüdayeri es-Seyyid İbrahim, mahalle imamı Kör Fati Nakib es-Seyyid Mehmet gibi şakiler Amiki, Okçu İzzeddinli, Com ve Şeyhli gibi aşiretleri tahrik ederek Maraş, Ayıntab, Kilis ve Azez havalisinde eşkıyalık faaliyetlerini sürdürmüştür. Vergi zamanı gelmesine rağmen Kilis voyvodası Ali'ye verilmesi gereken vergiler verilmemiştir. Bunun yanı sıra şakiler 503.500 kuruş ve birçok eşya gasp etmiştir. Tüm bu olayların kontrol altına alınması için Süleyman Paşa görevlendirilmiştir.¹⁵⁷ Giderek büyüyen bu problemin çözüme kavuşması için farklı bir hüküm daha gönderilerek Rakka, Halep, Maraş mütesellimleri, Kilis voyvodası, Ayıntab voyvodası, dergâh-ı âli kapıcıbaşısı gibi yöneticilerin Trablusşam beylerbeyine yardım etmesi ve bu problemin hızlıca ortadan kaldırılması istendi. İttifak hâlinde bulunan bu yöneticilerin gayretleriyle bölgenin asayişine darbe vuran ve bölgede yer alan aşiretleri kışkırtarak onları da kendilerine katan Kilisli Ali, kethüdayeri Bekir, Kilis kethüdayeri es-Seyyid İbrahim ve Hacı Mehmet isimindeki şakiler ele geçirilerek kalebend edildiler. Ahalinin mal ve eşyalarını gasp

¹⁵⁶ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 132, 319.

¹⁵⁷ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 132, 395.

eden bu şakilerin kalebend edilmesiyle beraber gasp ettikleri mal ve eşyalar da tümüyle sahiplerine teslim edilmiştir.¹⁵⁸

Okçu İzzeddinli aşiretine bağlı Çerikanlı cemaatine mensup olan Köse Bekir oğlu Ali belgelerde ismi sık olarak geçen kişilerdendir. Devlet bu kişinin reisliğini yaptığı eşkıyalık faaliyetlerini önlemek için çok gayret sarf etmiştir. Adana valisi Vezir Ahmet Paşa'ya gönderilmiş olan hükümde Köse Bekir oğlu Ali'nin Maraş ve Ayıntab yollarını kontrolü altında tuttuğu ve yolcuların can ve güvenliğini tehdit ettiği vurgulanmıştır. Köse Bekir oğlu Ali'nin katıldığı bu eşkıyalık faaliyetleri nedeniyle bir an evvel ele geçirilerek kesilen başının İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir.¹⁵⁹ Fakat bu kişinin ele geçirilmesi kolay olmamıştır. Zira önceden de üzerinde durulduğu gibi şakilerin diğer aşiretler arasına gizlenmesi veya dağlara kaçması durumunda işler karmaşık bir hal alıyordu. Bu şakinin çok fazla eşkıyalık yaptığı ve bir an önce engellemesi gerektiği için Köse Bekir oğlu Ali ile alakalı bir emir daha gelmiştir. Ama bu kez onunla beraber daha önce eşkıyalık faaliyetlerinde bulunup yakalanamayan diğer şakilerin de adı verilmiştir. Rumeli beylerbeyi payesiyle Halep mütesellimi ve muhassılı olan Osman Paşa'ya gelen hükümde Köse Bekir oğlu Ali'den başka Köse Bekir oğlu Ali'nin kardeşi Hamo, Koco ve Koco'nun altı oğlu ve yine Koco'nun kardeşi Arap Ali'nin ele geçirilmesi ve gereken cezaların verilmesi istenmiştir. Fakat adı geçen şakiler bu zaman zarfında Ayıntab ve Maraş civarında yolculara her türlü zulmü yapmıştır. Bunların yakalanması için çok uğraş verilse de yine dağlara sığınmaları ve diğer aşiretler arasına gizlenmeleri sebebiyle başarıya ulaşamamıştır. Yine aynı emirde özellikle Köse Bekir oğlu Ali'nin kesik başının İstanbul'a gönderilmesi tekrar dile getirilmiştir.¹⁶⁰

Kilis bölgesinde yer alan Kılıçlı, Okçu İzzeddinli, Tacirli ve Bektaşlı cemaatlerine mensup üç yüz kişiden daha fazla şaki gruplar hâlinde gezerek Şubat 1731 tarihi itibarıyla Ayıntab'ı muhasara etmiş, ahaliyi perişan edip, yolcuları soymuş ve köyleri talan etmişlerdir. Hatta Ayıntab'ın içine kadar girerek üç kişiyi öldürmüş, birçoğunu yaralamış ve mallarını da zorla

¹⁵⁸ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 132, 396-397.

¹⁵⁹ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 136, 2.

¹⁶⁰ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 136, 5.

ellerinden almışlardır. Bu şakilerin ele geçirilip cezalarının tertip edilmesi ve ailelerinin de Kıbrıs'a sürgün edilmesi vazifesi Halep valisi Mehmet Paşa'ya verilmiştir. Ayrıca Haziran 1731 tarihli belgede Maraş müteselliminin Mehmet Paşa'nın yanına verildiği bildirilmektedir.¹⁶¹ Ayrıca Rakka muhafızı Hüseyin Paşa, Ayıntab naibi ve voyvodasına bir buyruldu yazarak bizzat kendisinin şakilerin üzerine yürüyeceğini iletmış, kendisi gelene kadar da Reşi, Bahadırlı ve Çepni oymaklarının civardaki yöneticilerle Ayıntab'ın yardımına gitmelerini istemiştir.¹⁶² Şakilerin zor durumda kalarak firar etme ihtimaline karşı da önlem alınarak firar edecekleri muhtemel güzergâhlar tutulmuş ve firar edenlere engel olunması amacıyla gerekli olan tüm tedbirler alınmıştır.¹⁶³ Bununla birlikte tüm bu olaylar devlet görevlileri tarafından dikkatlice takip ediliyordu. Adana valisi Ahmet Paşa Anadolu müfettişi olarak buraya gönderilmiştir. Ahmet Paşa, Değirmiş mahaline geldiği zaman Kilis ahalisinden Amiki, Şeyhli, Musabeyli, Com cemaatlerinin ileri gelenleri ve boybeyleri Kilis mukataasından Çobanoğlu, Okçu İzzeddinli, Öksüzler ve İkenli aşiretlerinin eskiden bölgede birçok kişiyi öldürüp Halep valisi Mehmet Paşa ile muharebe ettiklerini dile getirmişlerdir. Birçok eşkıyalık faaliyetine karışan bu şakiler herhangi bir ceza almadıkları için hadlerini daha da aşarak Kilis voyvodasına saldırmış kendisini yaralamış ve birkaç tane adamını da öldürmüşlerdir. Daha da ileri giderek ve Recepli Avşarı ile ittifak ederek Mehmet Paşa'ya da hücum etmişlerdir. Fakat bu hücumda başarı sağlayamamışlar ve 30 adamları öldürülmüş yüz adamdan fazlası da esir alınmıştır. Kaçıp kendini kurtaranlar ise Gavur dağlarında Çobanoğlu aşiretine sığınmışlardır.¹⁶⁴ Bu şakilerin üzerine harekete geçen Maraş valisi Süleyman Paşa, şakilerin bir kısmını ele geçirerek cezalarını uygulamıştır. Yine kadın ve çocuklarının bir kısmını da Maraş kalesine hapsetmiştir. Kaçan şakilerin bir kısmının Ayıntab, Antakya

¹⁶¹ Cemil Cahit Güzelbey-Hulûsi Yetkin, *Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicillerinden Örnekler* (Gaziantep: Yeni Matbaa Yayınevi, 1970), 5-6; Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)*, 183-184.

¹⁶² Güzelbey- Yetkin, *Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicillerinden Örnekler*, 3-4; Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)*, 184.

¹⁶³ Güzelbey- Yetkin, *Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicillerinden Örnekler*, 6; Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)*, 184.

¹⁶⁴ Güzelbey- Yetkin, *Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicillerinden Örnekler*, 7-8; Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)*, 184.

ve Kilis taraflarına doğru ilerlediğini duyunca buyruldu ile yakalanmalarını emretmiştir.¹⁶⁵ Devlet, çeşitli suçlar işlemesine rağmen eşkıyanın teftişinde görevli olan yetkililerden ölçülü ve adaletli olmalarını sıklıkla talep etmiştir. Fakat devletin bu emirlerine karşın görevliler intikam hissiyle davranmışlardır. Örneğin, Okçu İzzeddinli eşkıyasının ele geçirilmesi için tayin edilmiş olan Kilis voyvodasının evi basılmış, eşyaları ve malları gasp edilmiştir. Kilis voyvodası ise intikam almak amacıyla karşılık vermiştir. Bu nedenden ötürü Kilis voyvodası görevden el çektirilmiştir.¹⁶⁶

Okçu İzzeddinli aşiretinin bitmek tükenmek bilmeyen eşkıyalık faaliyetlerini engellemek adına bu kez de Sayda valisi Vezir Mehmet Paşa'ya vazife verilmiştir. Okçu İzzeddinli aşiretine tabi Serikanlı cemaati üyeleri adam öldürme, yol kesme, ahalinin mal ve eşyalarını gasp etmesinin yanında Maraş naibinin oğlunu ve tulum mübayaacısı Kayserili Mehmet'i de öldürmüştür. Yaklaşık olarak beş saat süren bir muharebe yapılmış ve şakiler adı zikredilen kimseleri katletmiştir. Merkezden gönderilen hükme göre Azez voyvodası, Maraş mütesellimi, Adana valisi, Kilis voyvodası ve Kıbrıs muhassılıın Sayda valisi Vezir Mehmet Paşa ile ittifak hâlinde olması ve şakilerin yakalanarak gereken cezaların verilmesi istenmiştir. Normal şartlarda İskenderun limanından mühimmat sevkiyle vazifeli olan Mehmet Paşa merkezden gönderilen hükümlerle şakilerin yol kesmesi ve hacıların yol güzergâhını tehdit etmesi nedeniyle bu konunun daha önemli olduğu düşünülerek şakilerin yakalanmasının akabinde görev bölgesine dönmesi emredilmiştir.¹⁶⁷ Fakat bütün uğraşlara rağmen Serikanlı cemaatinin eşkıyalığı önlenememiştir. Çünkü Malatya sancağı mutasarrıfı Rışvanzâde Muhammet'e gelen emirde yanına asker alarak Adana valisi Ali Paşa'ya yardımda bulunması ve Serikanlı, Amu İnallı ve Okçu İzzeddinli aşiretlerinin eşkıyalık faaliyetlerinin önlenmesi için yeniden emir verilmiştir.

¹⁶⁵ Güzelbey- Yetkin, *Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicillerinden Örnekler*, 14-15, Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)*, 184-185.

¹⁶⁶ Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)*, 185.

¹⁶⁷ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 139, 417- 418; BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 139, 257-258.

Şakilerin ele geçirilmesinin akabinde Rakka'ya iskân edilmeleri için de Rakka valisi vazifelendirilmiştir.¹⁶⁸

Okçu İzzeddinli aşiretine bağlı Sayratlı ve Ekintili cemaatlerine üye bir kısım eşkıya Kurtkulağı menzilinın atlarının yanında ahalinin atlarını da gasp etmiştir. Ayrıca Adana ve Payas menzillerinin de yaklaşık 80 adet atını gasp etmişlerdir. Kalenin dışında bulunan yaklaşık yirmi haneyi basarak eşyalarını, iki yüz elli adet öküz ve ineklerini gasp etmiş ve yolcuları da soymuşlardır. Kilis voyvodası, Ekintili ve Sayratlı cemaatlerinin ihtiyarları ve kethüdalarından şakilerin yakalanıp hapsolünması ve gasp ettikleri mal ve eşyaların sahiplerine teslim edilmesini istemiştir.¹⁶⁹ Bununla birlikte 7 Kasım 1733 tarihinde Okçu İzzeddinli aşireti adam öldürme, eşkıyası yol kesme, gasp vb. olaylara karışmıştır. Halep valisi ve Halep kadısına gelen emirde, Ayıntab Bagras, Payas, Adana ve Azez'e kadar olan yerlerde şakilerin birçok eşkıyalık olayına karıştığı bildirilmiştir. Adı geçen kazaların nahiyelerine giren Okçu İzzeddinli aşireti üyeleri ahalinin mallarını gasp etmiş ve bağlarına bahçelerine tasallut etmiştir. Özellikle Payas kadısı Halil, Bagras kadısı Ali, Sayda kadısı naibi Mehmet, Antakya kadısı el-Hac Mustafa şakilerin ele geçirilmesi ve gereken cezaların tertip edilmesi için vazifelendirilmiştir.¹⁷⁰ Okçu İzzeddinli aşiretine mensup olan cemaatlerin tamamının derdest edilmesi, eşkıyalık yapanlara ceza verilmesi ve geride kalanların da Rakka bölgesine iskân edilmesi için tekrar ferman ve fetva gönderilmiştir. Mart 1736 yılına ait olan fermana Adana valisi Ali Paşa'ya, dönemin Kilis voyvodası ile birlikte eşkıyanın üzerine gidilmesi yönünde emir verilmiştir. Ayrıca emrine Kars-ı Maraş mütesellimi ve Yeni-il Hassı voyvodası olan Ahmet verilerek Recepli Avşarı'nın derdest edilmesi için vazife verilmiştir.¹⁷¹

Eylül 1737 yılına ait olan belgede Kilis'te ikamet eden cemaatlere mensup bir takım eşkıya grubu Azez mevkinde Süleyman Paşa'yı muhasara altına almıştır. İki taraf arasında karşılıklı hücumlar tertip

¹⁶⁸ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 141, 89.

¹⁶⁹ Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarı 1700-1750)*, 186.

¹⁷⁰ BOA, *Cevdet Zabtiye*, Defter No. 32, Gömlek No. 1569, 3.

¹⁷¹ Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarı 1700-1750)*, 187.

olunurken Halep valisinin kendilerinin üzerine geleceğini haber alan eşkıya, dağılarak Ayıntab'a bağlı köylere doğru kaçmışlardır. Dönemin Halep valisi, eşkıyanın ölü ya da diri yakalanması, öldürdüğü takdirde başının teslim edilmesi şartıyla eşyalarını ve mallarını geri alabileceği hususunda akıllıca bir siyaset izlemiştir. Bu siyaset sayesinde eşkıyanın takibi teşvik edilmiş bulunmaktaydı.¹⁷²

Temmuz 1742 yılına ait olan bir belgeye göre Kilis'te ikamet eden Cerikanlı Aşireti ile Kilis Voyvodası arasında bir anlaşma hâsıl olmuştur. Bu anlaşmaya göre aşirete bağlı olan aşiret büyükleri ve aşiret içinde söz sahibi olanlar meclis karşısında toplanarak voyvodalarına sadık olacaklarını ve ayrıca eski ve yeni tüm borçlarını voyvodalarına teslim edeceklerinin sözünü vermişlerdir. Bu sözlerin yanı sıra Ayıntab ve civarında yaşayan halka, yolculara hiçbir surette saldırıp zulmetmeyeceklerini ve daha önce yaptıkları zulümlerden ötürü pişman olduklarını beyan etmişlerdir. Bu anlaşmanın hükümlerine uyararak kendi aşiretlerinden herhangi birinin eşkıyalık faaliyeti görülür ise tüm kuvvetleri ile üzerine gidilip, derdest edilip voyvodalarına teslim edeceklerini ve dahası ibret olması için verilecek olan cezanın onanmasını beyan etmişlerdir. Ek olarak aşiret herhangi bir şekilde eşkıyalık faaliyetinde yer alırsa aşiretin ileri gelenleri ve yaşlılarınca 5.000 kuruşluk bir nezir akçesi verilmesi uygun görülmüştür.¹⁷³

1744 tarihine gelindiğinde eşkıyalık faaliyetleri tekrardan gündeme gelmiştir. Zira devletin eşkıyalık hareketleri karşısında aldığı tüm tedbirler ve önlemler başarısız olmuştu. Devletin eşkıyaya verdiği cezalar ve ayrıca bazı eşkıyanın canlarından olması aşiret mensuplarına ve aşirete ibret niteliği taşıymıyordu. Örnek verecek olursak 1742 tarihinde Rakka valisi olan Ahmet Paşa'ya eşkıyalık faaliyetlerini bastırması hususunda ferman gönderilmiştir. Ali Paşa bu hüküm ile Okçu İzzedinli aşiretine mensup Keller, Cerikanlı, Şeyh Amikisi ve Cerikanlı cemaatlerinin yanında Meydanlı ve Adamanlı taifelerinin yaptıkları eşkıyalık faaliyetlerinden ötürü çeşitli cezalar vermiştir. Ali Paşa her ne kadar eşkıyanın hakkından gelse de bahsedilen aşiretlerden geride kalanlar eşkıyalık faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu eşkıya

¹⁷² Güzelbey- Yetkin, *Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicillerinden Örnekler*, 26.; Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarı 1700-1750)*, 187.

¹⁷³ BOA, *Cevdet Adliye*, Defter No. 9, Gömlek No. 595.

1743 yılında Sivas yakınlarında bulunan Maraş valisi Atmaca Paşa'nın askerlerini öldürmüş, mal ve eşyalarını ellerinden almışlardır. Dahası voyvodaları Battal Ağa'ya vermekle mükellef oldukları vergileri dahi ödememekteydiler. Daha sonra Kilis'e gelen eşkıya evleri basıp, eşyaları gasp ederek şehri yağmalamışlardır. Ayrıca bu eşkıya Kilis hapishanesini basarak burada bulunan mahkûmların bir kısmını serbest bırakmış, bir kısmını yaralamış ve bir kısmını da öldürmüşlerdir. Bahsedilen bu eşkıya grubu sonraki süreçlerde Kilis, Halep, Azez, Antakya ve Maraş bölgelerine de tasallut etmiştir. Örnek vermek gerekirse Maraş yakınlarına saldıran bu eşkıya otuz kadar adamın öldürülmesinde rol oynamıştır. Bu eşkıya, 200-300 süvari ile Maraş civarında bulunan el-Hac Mehmet Ağa'nın adamlarının yolunu kesip mallarını ve eşyalarını gasp etmişlerdir. Ayrıca bu eşkıya hacıların gidip geldikleri yol olan Adana-Antakya arasını bütünüyle tahakkümleri altına almışlardır. Bundan ötürü devletce gönderilen bazı görevliler bu güzergâhtan istifade edemeyip deniz yolunu kullanmaya mecbur kalmışlardır. Tüm bu eşkıyalık hareketlerinden sonra Ayıntab, Kilis ve çevrede bulunan eşraflardan ve kadıklıklardan eşkıyanın bu faaliyetlerine son verilmesi ve gerekli cezalara çarptırılması için mahzar gönderilmiştir.¹⁷⁴

Belen civarında Ekrad taifesine mensup bazı eşkıya, yolcuların yol güzergâhını kontrol altına aldıkları için seyahat eden yolcuların ve hac sorumluluğunu ifa eden hacıların güvenli bir ortamda gidiş-dönüşlerinin sağlanması için Halep mütesellimi ve bölgedeki subayların görevlendirilmesi istenmiştir.¹⁷⁵ Ayrıca 16 Temmuz 1744 yılında Kilis Ekradı'nın yapmış olduğu eşkıyalık faaliyeti neticesinde bunların yakalanıp cezalandırılması ve haklarından gelinmesi için asker toplanılması istenmiştir.¹⁷⁶ Yine önceden beri eşkıyalığı alışkanlık hâline getiren Bektaşlı aşireti ve Kilis Ekradı Antakya kazasında yaşayan halkın mallarını zorla alıkoymuş ve hatta adam öldürmüşlerdir. Senelik olarak haremeyn fukarasına dört bin kuruş para veren Amik vakfiyesini dahi harap eylemişlerdir. Ayrıca merhum Şeyhülislam Feyzullah Efendi tarafından yolcular ve hacılar için Karamurt

¹⁷⁴ BOA, *Cevdet Zabtiye*, Defter No. 32, Gömlek No. 1552, Öztürk, “18. Yüzyılda Antep ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları”, 192-193.

¹⁷⁵ BOA, *Cevdet Dâhiliye*, Defter No. 229, Gömlek No. 11425, 1.

¹⁷⁶ Doğan Gün, *XVIII. Yüzyılda Antakya'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1708-1777)* (Elazığ: Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2012), 33.

civarında yapılan büyük hanı (han-ı kebir) da harap eylemişlerdir. Büyük han kuralarının idarecileri olan Osman Ağa ve Ahmet Ağa defalarca kez bu eşkıya ile mücadele etmiştir. Öyle ki bu eşkıya iki yüz elli atıyla Osman Ağa ile Ahmet Ağa'nın dört adet çiftliğine baskın vererek sekiz kişiyi yaralamış ve on kişinin ölmesine sebebiyet vermiştir. Çiftlikte bulunan erzakları, öküzleri, binek hayvanlarını ve inekleri zorla ele geçirmişlerdir. Bölükbaşı olan kimsenin de üç adamını da öldürmüşlerdir. Osman Ağa ile Ahmet Ağa bu eşkıya ile mücadele etmesine rağmen başarısız olmuş ve gereğinin yapılması hususunda Antakya naibi aracılığıyla bu eşkıyalık faaliyetini bildirmiştir.¹⁷⁷

Bektaşlı, Okçu İzzeddinli ve Düşerli aşiretlerinin eşkıyalık hareketleri neticesinde yaptıkları saldırılar 1756 tarihinde de devam etmiştir. Bahsedilen aşiretlere mensup olanlar Antakya, Halep ve Payas civarındaki köylere yaklaşık yüz elli atlı şaki ile baskın vererek ahalinin bazısını öldürmüşlerdir. Ayrıca ahalinin keçilerini, binek hayvanlarını, koyunlarını, mallarını ve eşyalarını zorla ele geçirmişlerdir. Hatta bu eşkıya 1755 yılında Antakya kazası civarında bulunan mezarları ziyarete gelen kadınlara da saldırmıştır. Bu kadınlardan bir kısmı yaralanmış ve bir kısmı ise öldürülmüştür. Ellerinde bulunan koyunları ve keçileri de zorla ele geçirmişlerdir. Sürekli olarak eşkıyalık faaliyetinde bulunan bu eşkıya, birçok yere baskın verip, ahalinin canına kastedip, mallarını ve eşyalarını zorla ele geçirip zulmetmişlerdir. Yol keserek yolculara zulmeden bu eşkıya, 1756 yılında yine yol keserek Ağcakoyunlu fukaralarının develerini zorla ele geçirmiştir. Yol güvenliği tamamen sağlanamamış olup Payas, Antakya ve Payas civarındaki bölgeler eşkıyalık faaliyetleri neticesinde harap olmuştur. Bu eşkıyalık faaliyetlerine istinaden burada yaşayan ahali, eşkıyanın cezalandırılması ve bunların dağıtılması için Antakya kadılığına başvurmuş ve bu durumun kadı tarafından çözüme kavuşturulması hususu bildirilmiştir.¹⁷⁸

XVIII. yüzyıl aşiretlerin eşkıyalık faaliyetlerinin doruk noktasına ulaştığı yüzyıldır. Kilis Ekradı nice eşkıyalık faaliyetlerine karışmış ve nice

¹⁷⁷ BOA, *Cevdet Dâhiliye*, Defter No. 229, Gömlek No. 11425, 5.

¹⁷⁸ BOA, *Cevdet Dâhiliye*, Defter No. 285, Gömlek No. 14242; BOA, *Cevdet Dâhiliye*, Defter No. 285, Gömlek No. 14215.

zulümde aktif rol oynamıştır. Fakat bu defa Kilis Ekradı'ndan olan Şakaki aşireti eşkıyanın hedefi olmuştur. Buna istinaden 1763 tarihine gelindiğinde Kilis mukataasına tabi olan Şakaki Aşireti, Van ve civarında çeşitli zulümlere maruz kalmıştır. Dönemin Beyazıd sancağı mutasarrıfı olan Mahmut Paşa, konargöçer taifesinde yer alan Şakaki aşiretinin Van'da olduğu esnada aşirete saldırı düzenlemiş ve üç yüz baş koyunlarını, binek hayvanlarını, eşyalarını ve mallarını zorla ele geçirmiştir. Aşiretin erkekleri öldürülmüş, kadın ve çocukları ise esir alınmıştır. Öyle ki Hakkari ve Van mahalinde bulunan beyler de Mahmut Paşa'yı örnek alarak Şakaki aşiretinin üzerine hücumda bulunmuşlardır. Şakaki aşireti, zorla ele geçirilen eşyalarının, mallarının, kadınlarının ve çocuklarının geri alınması hususunda gerekli yerlere durumlarını bildirmiş ve 8 Ağustos 1763 tarihinde güvenli bir bölgeye iskân ettirilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁷⁹

Kilis reayasından olan Okçu İzzeddinli aşireti, sadrazam silahşörlerinden Mehmet'in de yer aldığı bir kervana yüz otuz adam ile bir saldırı düzenlemiştir. Bu saldırı neticesinde silahşör Mehmet'in bin kuruş parası ve malları zorla ele geçirilmiştir. Kervanın ise yetmiş dört yük eşyasına el konulmuştur. Daha öncesinde Okçu İzzeddinli aşiretinin yapmış olduğu eşkıyalık faaliyetinin son bulması hususunda Şam valisi Abdi Paşa görevlendirilmişti. Ancak Abdi Paşa'nın azledilmesinden ötürü bu görev yerine getirilememiştir. Bu görevi yerine getirmek amacıyla dönemin Rakka beylerbeyi ve mübaşir Zeynel Abidin Bey görevlendirilmiştir.¹⁸⁰

Ayıntab kazasında ikamet eden Hüseyin Dede, Tahtanlı Mustafa, Pezekli Ebubekir, Akpınarlı İsmail, Körbeyoğlu Hüseyin ve Pezekli Ebubekir'in kardeşi olan Ahmet, eskiden beri eşkıyalık faaliyetlerinde yer almış ve ün kazanmış olan Kilis Kürtleri ile beraber Ayıntab'a bağlı köylerde yaşayan halka tasallut etmiştir. Bu tasallut neticesinde halkın malına ve eşyasına zorla el konulmuş ve birçok kişi öldürülmüştür. Bu olaydan önce bir gece vakti yaklaşık elli süvari eşkıya ile şehre inmiş olan bu

¹⁷⁹ BOA, *Cevdet Dâhiliye*, Defter No. 93, Gömlek No. 4633; Yücel Özkaya, *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu* (İstanbul: TTK, 2008), 184.

¹⁸⁰ BOA, *Ali Emiri (SMST III)*, Defter No. 163, Gömlek No. 12865; Özcan Tatar, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova'da Aşiretlerin Eşkıyalık Olayları ve Aşiret İskanı (1691-1750)* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005), 213.

eşkîya Musallızade Ağa hanını ve halkın hanelerini basıp adam öldürerek mallarını ve eşyalarını zorla ele geçirmiştir. Bahsedilen eşkıyanın cezalandırılması için Maraş, Rakka ve Halep valilerine emir gönderilmiştir.¹⁸¹

Bu devirde yaşanan eşkıyalık faaliyetlerinin önu hiçbir şekilde alınamamış ve sürekli çoğalarak devam etmiştir. Alınan bunca tedbir ve önlem hiçbir şekilde eşkıyalık hareketlerini engelleyemiyordu. Zira eşkıyalık hareketlerinde bulunan bazı eşkıya af dileyerek nezir seneti vererek kurtuluyor, bazıları dağlık alanlara kaçıyor ve bazıları ise aşiretler tarafından gizlenerek korunuyordu.

Eşkîya, Azez ve Kilis civarında ahaliye ve yolculara sürekli olarak baskın vermiş ve zorla ahalinin eşyalarını alıkoyarak zulmetmişlerdir. Kilis halkından Serdar Daltabanoğlu Mehmet Ali, Okçu İzzeddinli aşireti ileri gelenlerinden el-Hac Ömeroğlu Veli ve sekban taifesine mensup olan Kilis'te ikamet eden Acem asıllı Musa Bölükbaşı gibi eşkıya etraflarına başıboş insanları toplayarak eşkıyalık faaliyetinde bulunmuşlardır. Bahsedilen eşkıya, ahalinin ve fukaranın eşyalarını ve mallarını zorla ele geçirmiştir. Ekrad taifesi ileri gelenlerinden el-Hac Ömeroğlu Veli, Azez yakınındaki Halep'e bağlı cebel-i seman köylerine tasallut etmiş ve yol güzergâhı üzerinde yol kesip yolcuların mallarına zorla el koymuştur. Dönemin Halep eşraf ve ayanları bu eşkıyalık olayını Kilis kadısına bildirmiştir.¹⁸²

Kilis Kürtleri aşiretlerinin ve cemaatlerinin yaptıkları eşkıyalık faaliyetlerinden ötürü burada yer alan görevliler bu durumu bazen suiistimal etmişlerdir. Zira eşkıyalık faaliyetlerinin Kilis Kürtlerinden kaynaklandığını öne sürerek sorumluluklarından kaçmışlardır. Eşkıyalık faaliyetlerine mâni olmak için bölgede bulunan bazı görevliler, Kurdkulağı ile Antakya arasındaki bölgeyi muhafaza etmekle mükelleftiler. Fakat bu idareciler mükellef oldukları bölgenin emniyetini sağlamak yerine herhangi bir durumda vuku bulan eşkıyalık olayını Kilis Kürtlerine yüklemişlerdir. Meydana gelen eşkıyalık faaliyetlerinde Kilis Kürt aşiret ve cemaatleri

¹⁸¹ BOA, *Ali Emîrî (SABH_I)*, Defter No. 279, Gömlek No. 18763.

¹⁸² BOA, *Ali Emîrî (SABH_I)*, Defter No. 191, Gömlek No. 12789.

tenbih veya tehdit yolu eşkıyanın teslim edilmeleri ve eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmamaları istenmiştir. Böyle bir durumla karşılaşan Kilis aşiret ve cemaatları eşkıyalık olayları içerisinde bulunmamasına karşın suçlandıklarını bildirmişlerdir. Öyle ki eğer kendi cemaatlerine mensup olanların başka bir bölgeye gitmeleri söz konusu olursa bölge idaresince yakalanıp öldürülmesi, fakat kendilerinin de hiçbir şekilde suçlanmamaları için İstanbul'a arz ile bildirilmiştir.¹⁸³

XIX. yüzyıla gelindiğinde Kilis ve havalisindeki aşiretlerin eşkıyalık hareketleri hemen hemen bitme aşamasına gelmiştir. Osmanlı arşiv vesikalarını incelediğimizde karşımıza çıkan sonuç bu minvaldedir. Eşkıyalığın azalmasının veya bitme noktasına gelmesinin en önemli nedeni aşiretlerin iskân edilmesi olarak görülebilir. Bununla birlikte birkaç eşkıyalık olayına rast gelinmiştir. Okçu İzzeddinli, Tacirli, Bektaşlı, Kılıçlı aşiretleri Ayıntab kazasına girerek buralardaki ahaliye zulmetmiştir. Ahalinin canına, malına kasteden bu aşiretler yolcuları da soyarak bölgenin güvenliğini önemli ölçüde sarsmıştır. Vezir Mehmet Paşa'ya gönderilen hükümde bu aşiretlerin yaptığı zulümlerin ortadan kaldırılması, malları ve eşyaları gasp edilenlerin iade edilmesi ve eşkıyalık hareketinde bulunanların Kıbrıs'a sürgün edilmesi istenmiştir.¹⁸⁴

Yaşanan tüm bu eşkıyalık faaliyetlerini önlemek için Osmanlı Devleti bazı tedbirler almaya çalışmıştır. Buna istinaden iskâna teşvik etme veyahut sürgün, nezre bağlama ve kefalet alınması, adaletnâmeler yayınlama vs. tedbirlere başvurulmuştur.

2.3. Eşkıyalık Hareketleri Karşısında Alınan Tedbirler

Osmanlı Devleti, özellikle XVII. yüzyılın sonları ve XVIII. yüzyılın tamamında aşiretlerin eşkıyalık hareketleri ile ciddi manada meşgul olmuştur. Aşiretlerin ciddi anlamda merkezi otoriteyi sarstığı bu dönemlerde devlet çeşitli tedbirler alarak aşiretlerin eşkıyalığını bitirmek istemiştir. Osmanlı Devleti aşiretlerin eşkıyalık hareketlerini bastırarak ahalinin rahat nefes almasını sağlamak, negatif sosyo-ekonomik sonuçlara mahal vermemek ve siyasi sonuçlardan korunmak için ciddi çaba sarf etmiştir.

¹⁸³ Tatar, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova'da Aşiretlerin Eşkıyalık*, 169.

¹⁸⁴ BOA, *Cevdet Dâhiliye*, Defter No. 24, Gömlek No. 1184.

Lakin tüm çabalara rağmen XIX. yüzyıla kadar önemli bir sonuç alındığını söylemek güçtür.

Osmanlı Devleti, bir kişinin veya bir grubun işlediği suçlara göre çeşitli cezalar veriyordu. Eğer suç ilk defa işlenmişse ceza ona göre veriliyordu. Ama bir suç tekrür ediyorsa suçun cezası ağırlaştırılıyordu. Taşrada vuku bulan suçlarda mahalli kadısının verdiği karara bir itiraz olur veya mahalli kadısı mahkemeyi gerçekleştiremezse dava saltanat makamına intikal ediyordu. İşlenen suçu inceleyen saltanat makamı duruma göre karar vererek türlü tedbirler alıyordu.¹⁸⁵

2.3.1. Kefalet Alınması ve Nezre Bağlama

Aşiret eşkıyalığının engellenmesi için devletin sıkça başvurduğu tedbirlerin başında nezre bağlama ve kefalet alınması usulü gelmektedir. Buna göre aşiret ve cemaatlerin ileri gelenleri ve söz sahipleri kendi aşiretlerinden herhangi bir eşkıya çıkması durumunda hiçbir şekilde onlara yardım etmeyeceğini beyan ederdi. Bunun sonucunda ise kefil tutularak nezre bağlanmış olurlardı. Eğer herhangi bir eşkıyaya kucak açar, yardımcı olur veya içlerinde saklarsalardı devletin belirlemiş olduğu nezir ücreti tahsil edilirdi.

Yukarıda bahsedilen nezre bağlama ve kefalet alınmasına örnek olarak Ağustos 1713 tarihinde Kilis kadısı ve voyvodasına gönderilmiş olan emirde bundan evvel Kilis Ekradı'ndan bazı şakilerin karışmış oldukları eşkıyalık faaliyetlerinin cezası uygulanmıştır. Bunun üzerine tekrar herhangi bir eşkıyalık söz konusu olması durumunda aşiretin ileri gelenleri, aşiret ihtiyarları ve boybeyleri tarafından eşkıyalık faaliyetine girişenlerin teslim edilmesi istenmiştir. Amiki cemaatinden Deli Kasım oğlu Veli Halil, amcası oğulları Battal ve Ali vs. Şeyhli cemaatine bağlı Adamanlı oymağına bağlı Seydi oğlu Uyuz İbrahim, İbrahim'in kardeşi İsmail ve Ali Haydar oğlu Tahir'in fitne ve fesat çıkardıkları için teslim edilmesi gerektiği bildirilmiştir.¹⁸⁶ Yine 1742 yılında Cerikanlı aşireti ileri gelenleri, söz

¹⁸⁵ Faruk Söylemez, "XVIII. Yüzyıl Başlarından XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (2007), 77.

¹⁸⁶ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 120, 16.

sahipleri ve aşiret ihtiyarları aşiret mensuplarının yapmış olduğu eşkıyalıklardan ötürü pişmanlıklarını dile getirmişler ve bir daha böyle bir olay vuku bulursa bizzat eşkıyalık yapanların kendileri tarafından voyvodaya teslim edileceği taahhüt edilmiştir. Bunun yanı sıra eşkıyalığa yardım ve yataklık gibi bir durum söz konusu olması hâlinde beş bin kuruşluk nezir ücretini ödemeyi kabul etmişlerdir.¹⁸⁷

Bir kimsenin eşkıyalık yaptığı tam olarak ortaya çıkmamışsa inanılır, güvenilir kişilerin kefil olmasıyla kontrol altında tutulması yoluna gidilirdi.¹⁸⁸

2.3.2. Hapis ve Af

Hapis ve af usulü de yine Osmanlı Devleti'nin sıkça kullandığı bir yöntemdir. Bazı eşkıya eşkıyalık yaptıkları yerde tespit ediliyor ve yakalanıp hapse atılıyordu. Ancak bazıları olay yerinden kaçarak daha büyük gruplar hâlinde dolaşıyorlardı. Bu sebeple aşiretlerin eşkıyalık olayları bazen askeri operasyonla bastırılabilirdi. Bu operasyon sonucunda yakalananlar doğruca hapsediliyordu.¹⁸⁹

Mesela, 1714 Ağustos tarihinde Kilis voyvodası Hacı Mehmet'i öldüren eşkıya ve yanındaki şakilerin kalebend olunması emredilmiştir.¹⁹⁰ Hapsolan bu şakiler genelde ilerleyen süreçte cezalandırılmak (idam, sürgün, kürek cezası vs.) maksadıyla hapishanelerde tutuluyordu. Hapishanede tutulanların bir bölümü kalebend edildiği süre boyunca kendisini düzeltmiş olduğuna dair kanaat getirilirse affedilerek hürriyetine kavuşuyordu. Bazen de bazı kimseler hile yoluyla aftan yararlanıyordu. Örneğin, Kilisli Seyit Mehmet adlı bir kimse ahaliyi isyana teşvik etmekten suçlu bulunmuş fakat daha sonra düzme bir fermanla affedilmiştir. Tekrar yakalanıp hapsedilmiş olan

¹⁸⁷ BOA, *Cevdet Adliye*, Defter No. 9, Gömlek No. 595.

¹⁸⁸ Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarı 1700-1750)*, 312.

¹⁸⁹ Muhsin Soyudoğan, "Devlet Eşkıya Bağlamında Ayntab ve Çevresinde Aşiret Eşkıyalığı", *Kebikeç Dergisi*, 21 (2006), 160.

¹⁹⁰ BOA, *(A.DVNS.MHM.d)*, No. 122, 146.

Kilisli Mehmet bu defa da kendini düzelttiğine inandırarak yine serbest kalmıştır.¹⁹¹

2.3.3. Adaletnâmelerin Yayınlanması

Adaletnâme, devlet yetkisine sahip olanların ahaliye karşı yetkilerini kötüye kullanmalarını, kanun, hak ve adalete aykırı davranışlarını olağanüstü tedbirlerle yasaklayan beyanname şeklinde bir padişah hükmüdür.¹⁹²

Osmanlı Devleti'nin eşkıyalık hareketlerini engellemek için kullandığı tedbirlerden birisi de adaletnâmelerin yayınlanmasıdır. Bu adaletnâmelere binaen eşkıya her nasıl olursa olsun ele geçirilerek cezasının tertip edilmesi, eşkıyalığın önlenmesi, ahalinin can, mal, ırz ve namuslarının güvende tutulması gibi konularda il idarecilerine sıkı tembihlerde bulunulmuştur. Müfettişler sıklıkla tam yetki ile eşkıya teftişi ve takibi için görevlendirilmiştir.¹⁹³

Örneğin, 1609 yılındaki adaletnâmeye göre ehl-i örf her bir köyden aylık otuz kırk altın veya kuruş salma almıştır. Görevlilerin kalabalık bir şekilde kendi yanındakiler için bedelsiz yem ve yiyecek talep etmeleri katiyen men edilmiştir. Ayrıca teftiş görevini kötüye kullanan kadıların devre çıkmaları da men edilmiştir. Bir yere misafir olarak gelenlerin bekârlara ayrılmış olan azabhanelere veya boş evlerden birine yerleştirilmesi, yiyecek ve içeceklerini günlük narha göre ücretli ve köylünün isteğiyle almaları belirtilmiştir. Padişahın vermiş olduğu bu emre uymayanların süresiz olarak kürek cezasına çarptırılacağı belirtilmiştir.¹⁹⁴

Ancak bu adaletnâmelere rağmen eşkıyalık hareketleri adaletnâmenin yayınlandığı tarihten itibaren XVII. ve XVIII. yüzyıllarda da devam etmiştir. Kısa vadede etkisi olduğu söylenebilir. Fakat uzun vadede adaletnâmelere rağmen eşkıyalık devam etmiştir.

¹⁹¹ Soyudoğan, “Devlet Eşkıya Bağlamında Ayntab ve Çevresinde Aşiret Eşkıyalığı”, 160.

¹⁹² Halil İnalçık, “Adaletnâmeler”, *Belgeler*, II/ 3-4 (1965), 49.

¹⁹³ Öztürk, “18. Yüzyılda Antep ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları”, 203.

¹⁹⁴ Süleyman Demirci-Hasan Arslan, *Osmanlı Türkiye'sinde Eşkıya, Devlet ve Siyaset (Maraş Eyaleti Örneği 1590-1750)* (İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2012), 96-97.

Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyılda Anadolu'da otoritesine ciddi darbe yediği için buralarda eşkıyanın adam öldürme, yaralama ve soygunlarını engellemek maksadıyla bazı zamanlarda askeri güç kullanarak önlemek mümkün görünmediğinden devlet “adalet fermanları”, “adaletnâmeler” ve bu anlamda hatt-ı hümayunlar göndererek, zulüm ve soygunlara katılanları hem korkutarak hem de güzel sözler söyleyerek bu olaylara son vermeye çalışmıştır¹⁹⁵.

2.3.4. Aşiretlerin İskanı ve Sürgün Edilmesi

Osmanlı Devleti'nin aşiretleri iskân etme politikası aşiretlerin eşkıyalıklarını engellemek amacıyla aldığı en önemli kararlardan biridir. İskân kuruluştan itibaren kullanılan bir politika olup ilk başlarda şenlendirme amacıyla yapılmıştır. Ancak Kilis ve havalisindeki aşiretler özelinde bu iskânların yapılma sebebi eşkıyalıktır. Rakka, Kilis ve havalisindeki aşiretler için temel iskân bölgesi olarak belirlenmiştir. Rakka'ya iskân edilen aşiretlerin bölgede tutulması için devlet çok ciddi derecede uğraş vermiştir.¹⁹⁶ Ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar iskân meselesi gündemde yer almıştır¹⁹⁷.

Aşiretlerin Rakka ve Kıbrıs'a iskânı gerçekleştiği takdirde önemli stratejik konuma sahip bu yerler kuvvetlendirilmiş olacaktı. Bununla birlikte aşiretlerin hem askeri kuvvetinden yararlanılacak hem vergileri düzenli olarak alma imkânına sahip olunacak, hem de eşkıyalık faaliyetleri önlenecekti. Ancak iskân edilen aşiretler sürekli firar ederek ya eski bölgelerine ya da Anadolu'nun muhtelif bölgelerine gittiler. Zaman zaman devletle muharebe dahi ettiler. Aşiretlerin iskânı ancak XIX. yüzyılın ortalarından itibaren mümkün olmuştur.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Yücel Özkaya, “XVIII. Yüzyılda Çıkarılan Adaletnâmelere Göre Türkiye'nin İç Durumu”, *Belleten*, XXXVIII/151 (1974), 447.

¹⁹⁶ Bu konuyla alakalı daha ayrıntılı bilgiler ikinci bölümde verilmiştir.

¹⁹⁷ Bayrak, *Anadolu'da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)*, 308.

¹⁹⁸ Öztürk, “18. Yüzyılda Antep ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları”, 203-204.

Örneğin, 1712 yılında Kılıçlı Ekradı, Rakka'ya iskân edilmiş fakat oradan firar etmişlerdir. 1714 yılında haklarında “nefir-i âm”¹⁹⁹ ilan edilmiş, eşkıyanın öldürülmesine, kadın ve çocuklarının ise Kıbrıs'a sürülmesine karar verilmiştir.²⁰⁰

2.3.5. Eşkîyanın Cezalandırılması

Eşkîyalığın engellemesi adına uygulanan yöntemlerden birisi de idam cezasıydı. Ele geçirilen eşkıyanın mal ve eşyalarının müsadere edilmesi, kesilmiş olan başının İstanbul'a gönderilmesi caydırıcı gibi görünse de bu tür cezaların dahi zaman zaman etkisiz kaldığı görülmektedir.²⁰¹

Daha önce eşkıyalık olaylarından bahsederken, aşiret mensuplarının cezalandırılmasına rağmen eşkıyalık hareketlerine devam ettiğini görmüştük. Buna örnek olarak 1713 yılında Kilis voyvodası olan Hacı Mehmet, Kilis Ekradı eşkıyasının hakkından gelmiş ve gereken cezaları uygulayarak bir kısmı öldürülmüştür.²⁰² Buna rağmen arta kalanlar ve eşkıyanın yandaşları 1714 yılında intikam almak amacıyla Kilis voyvodasının sarayını basarak voyvodayı katletmişlerdir. Buradan anlaşılacağı gibi diğer tedbirlerde olduğu gibi zaman zaman idam cezası dahi eşkıyalığın önünde duramıyordu. Ayrıca şunu da zikretmek gerekir ki eşkıyalık yapanların bazılarının cezasının hafifletilmesi ve affedilmesi de verilen cezanın caydırıcılığını yitirmesine sebep oluyordu.

Bununla birlikte eşkıyalık hareketinde bulunanların mallarının müsadere edilmesi de söz konusuydu.²⁰³ Mesela, Kilis Voyvodasını öldüren

¹⁹⁹ “Nefir-i Âm: Harb mıntıkasında bulunan bütün halkın cenge sürülmesi yerinde kullanır bir tabirdir.” Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: II, (İstanbul: MEB Yayınları, 2004), 672.

²⁰⁰ Bayrak, *Anadolu'da Eşkîyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarı 1700-1750)*, 308-309.

²⁰¹ Öztürk, “18. Yüzyılda Antep ve Çevresinde Eşkîyalık Olayları”, 203.

²⁰² BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 120, 216; Bayrak, *Anadolu'da Eşkîyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarı 1700-1750)*, 211-212; Kayaçağlayan, *1714-1715 Gaziantep'te Sosyal, Siyasî ve İktisadî Yapı*, 69-71; Fidan, “1714-1715 Tarihleri Arasında Ayıntab'da Sosyal, Siyasî ve İktisadî Yapı (65 Numaralı Ayntab Şer'iyeye Sicili'ne Göre)”, 87.

²⁰³ Mehmet Üner, *Aşiret, Eşkîya ve Devlet* (İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2009), 109.

asker hüviyetli kişiler mallarına el konularak Avrat Adası'na sürgün edilmişlerdir.²⁰⁴

SONUÇ

Osmanlı Devleti XIV. yüzyılda Anadolu merkezli olarak kurulmuştur. Devlet XIV. yüzyıldan XVI. yüzyıla gelen kadar ciddi bir ilerleme kaydetmiş olup üç kıtaya hükmeden dönemin en güçlü devletleri arasında yer almıştır. İç ve dış ahvale çok hâkim olan Osmanlı Devleti bulunduğu her yerde hemen hemen güvenliği ve huzuru sağlamaktaydı. Ancak XVI. yüzyılın sonlarında Celâli isyanları adıyla anılan isyanlar baş gösterince Anadolu'daki ahval giderek kötüleşmeye başladı ve ahali kendilerini güvenli hissettikleri yerlere gitti. Bu durum ise köylerin boşalmasına ve üretimin ciddi yara almasına sebebiyet vermiştir. Bu isyanlar Osmanlı Devleti'nin otoritesini ciddi anlamda sarsmaya yetmiştir. Zira bu isyanlar sonucunda siyasi, iktisadi ve sosyal açıdan bir buhran yaşanmaya başlanmıştı. Uzun süren savaşların da etkisiyle Anadolu'da kontrolü sağlamak daha da zorlaşıyordu. XVI. yüzyılın sonlarında başlayan ve XVII. yüzyılda da devam eden bu isyanların sonraki olaylara da etki ettiğini söylemek hiç de gerçek dışı değildir. Zira toplumun bir hafızası vardır ve bu hafıza kolay kolay silinmez. Tüm bunlara binaen aşiret eşkıyalığının ve iskânın gerekliliğinin daha o zamanların bir getirisi olduğu söylenebilir. Çünkü aşiret eşkıyalığının bu denli etkili olmasındaki temel sebeplerden birisi devletin otoritesinin tam anlamıyla hissedilmemesiydi. Ayrıca eşkıyalık sayesinde kolay kazanç elde etme de yine ciddi bir nedendir. XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise eşkıyalık hareketleri çeşitli sebeplerle had safhaya ulaşmıştır.

Yavuz Sultan Selim'in bölgeyi fethetmesi ve kontrol altına almasıyla beraber bölgede ilk tahrir işlemi gerçekleştirildi. Bölgede tahrir işleminin gerçekleştirilmesiyle beraber aşiretler *Ordu-yu İzzeddin Bey* adı altında kayıt altına alınmıştır. Aşiretlerin isminin bir bir kaydedilmesine bakılırsa bölgede eskiden beri aşiretlerin yoğun olarak yaşadığı anlaşılmaktadır.

²⁰⁴ BOA, (A.DVNS.MHM.d), No. 122, 147.

Araştırmamızın temelini oluşturan Kilis aşiretleri ise burada ciddi bir sayıya sahipti. Halep ve civarında hayatlarını idame eden Türkmen aşiretlerinin ardından bölgenin en kalabalık mevcudunu Kilis aşiretleri oluştuyordu. Kilis'in en önemli konargöçer aşireti ise Okçu İzzeddinli'dir. Bu aşiretin ardından ise Musabeğli, Amiki, Şeyhli, İştuvanlı gibi aşiretler de yine önemli mevcuda ve güce sahip aşiretler olarak göze çarpmaktadır. Bu aşiretler hayvancılıkla gelirlerini sağlıyor ve ürettikleri ürünleri merkezlere yakın yerlerde satarak ihtiyaç duydukları şeyleri alıyorlardı.

Bu bölgede yer alan aşiretlerin idaresi oldukça zordu. Sürekli yaylak-kışlak arasında hayvanlarıyla beraber yolculuk yaptıkları için ahalinin tarlalarına, bağına, bahçesine zarar veriyorlardı. Bu nedenle yerli ahali ile aşiretler arasında problemler çıkıyordu. Bunun yanı sıra kontrolü kolay olmayan bu aşiretlerden vergi almak da yine ayrı bir problem olarak devletin karşısına çıkıyordu. Buna istinaden Osmanlı Devleti Kilis aşiretlerini iskân siyaseti uygulayarak yerleşik hayata geçirmek istemiş ve bu suretle hem vergilerin rahat alınması düşünülmüş hem de yerleşik ahali ile yaşanabilecek problemlerin önüne geçmek istemiştir. Bununla beraber aşiretlerin birçok sorunu olduğu gibi faydaları da olmuştur. Bilhassa asker temin etme konusunda Osmanlı Devleti aşiretlerden önemli derecede faydalanmıştır. Zira çalışmamızın sonunda yer alan ekler bölümünde bölgeden çıkan asker sayısı ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir. Yine deve, koyun, at ve katır gibi hayvanların aşiretlerden sağlanması konusunda da faydalar sağlanmıştır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere Osmanlı Devleti aşiretlerin iskânını ciddi derecede önemsemektedir. Kilis aşiretlerinin iskân bölgesi ise başta Rakka olmak üzere Kıbrıs, Hama, Humus, Harran ovası gibi yerler olarak belirlenmiştir. Rakka'nın iskân bölgesi olarak seçilmesindeki ana sebep ise buranın stratejik bir konuma sahip olmasından kaynaklanıyordu.

Aşiretlerin bilhassa Rakka'ya yerleştirilmesi sonucunda önemli kazanımlar elde edileceği düşünülüyordu. Bu kazanımların başında boşalmış veya yeni açılmış yerleşim alanlarının doldurulması ve burada üretimin artması geliyordu. Buraların şenlendirmesi ile beraber ayrıca bir vergi geliri de sağlanmış olacaktı. Bir başka kazanım ise Anaze ve Şammar gibi Arap aşiretlerinin Kuzey Suriye'de oluşturduğu tazyiki kırmak olacaktı.

Osmanlı Devleti Kilis ve havalisindeki sistemli iskân girişimine 1691 yılında başlamıştı. İskân ettirilmek istenen aşiretler arasında özellikle

asayişte sorun çıkararak Okçu İzzeddinli, Kılıçlı, Şeyhli, Bektaşlı, Amikî, İştuvanlı gibi aşiretler yer alıyordu. Fakat bu aşiretleri iskân etmek tahmin edildiğinden çok daha zor olmuştur. Bu aşiretler yerleşik hayata geçmenin kendileri için uygun olmadığı ve yeterli yaylakların olmaması gibi sebeplerle iskân edildikleri yerlerden birçok kez firar etmiştir. İskân edildikleri yerlerden firar eden aşiret mensupları ise eşkıyalık hareketlerine devam etmişlerdir.

Kilis ve havalisindeki eşkıyalık hareketlerine binaen adından en çok söz ettiren aşiret Okçu İzzeddinli aşiretidir. Bununla birlikte Şeyhli, Amikî, Musabeğli, İştuvanlı gibi aşiretler de Okçu İzzeddinli gibi birçok eşkıyalık hareketinde yer almıştır. Bu aşiretler Rakka'ya iskân edilerek eşkıyalık hareketleri engellenmek istenmiştir. Ama bu iskân çabası eşkıyalığın hem sebebi hem de sonucu gibi ilginç bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Eşkıyalığı önlemek için iskân edilmek istenen aşiretler buldukları yerlerde iskânı reddederek daha çok eşkıyalık olayına karışmışlardır.

Özellikle Kilis ve havalisinde en fazla eşkıyalık hareketinde bulunan Okçu İzzeddinli aşireti bölgede adeta terör estirmiştir. Bölgede bulunan diğer aşiretler de eşkıyalık faaliyetlerine katılarak bölge de eşkıyalık had safhaya ulaşmıştır. Kilis, Azez, Antakya, Ayıntab, Maraş, Halep, Adana gibi bölgelerde aşiretler yoğun bir şekilde eşkıyalık faaliyetlerinde bulunarak yolları kesmiş, kervanları gasp etmiş, adam öldürmüş ve yine bölge ahalesinin mallarına el koyarak eşkıyalıklarına XVIII. yüzyıl boyunca devam etmişlerdir. Öyle ki devlet tarafından gönderilen bazı görevliler bu eşkıyanın yolları hâkimiyeti altına alması nedeniyle karayolu yerine denizyolu kullanmak zorunda kalmıştır.

Tüm bu eşkıyalıkların önlenmesi adına Osmanlı Devleti bu aşiretleri ve mensuplarını cezalandırmış, tedbirler almış ancak eşkıyalık olaylarının önüne geçilmesi çok zor olmuştur. Adaletnâmeler yayınlanmış, eşkıyalık yapanlar idam edilmiş, iskân ve sürgün edilme yoluna gidilmiş, kefalet ve nezre bağlama gibi birçok önlem alınmaya çalışılmış ama bir türlü eşkıyalık hareketleri engellenememiştir. Eşkıyalık olaylarının engellenmesi ve aşiretlerin iskân edilmesi ancak XIX. yüzyılda gerçekleşmiştir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

a- Ali Emirî Tasnifi

Osmanlı Arşivi (BOA), *Ali Emirî, (SAMD, III)*, Defter No.104, Gömlek No. 10292.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Ali Emirî, (SMST_III)*, Defter No. 163, Gömlek No. 12865.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Ali Emirî, (SABH_I)*, Defter No. 279, Gömlek No. 18763.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Ali Emirî, (SABH_I)*, Defter No. 191, Gömlek No. 12789.

b- Cevdet Adliye

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Adliye (C.ADL)*, Defter No. 9, Gömlek No. 595.

c- Cevdet Dâhiliye

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Dâhiliye (C.DH.)*, Defter No. 93, Gömlek No. 4633.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Dâhiliye (C.DH.)*, Defter No. 85, Gömlek No. 4214.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Dâhiliye (C.DH.)*, Defter No. 24, Gömlek No. 1184.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Dâhiliye (C.DH.)*, Defter No. 32, Gömlek No. 1558.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Dâhiliye (C.DH.)*, Defter No. 346, Gömlek No. 17263.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Dâhiliye (C.DH.)*, Defter No. 229, Gömlek No. 11425.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Dâhiliye (C.DH.)*, Defter No. 285, Gömlek No. 14242

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Dâhiliye (C.DH.)*, Defter No. 285, Gömlek No. 14215.

d- Cevdet Zabtiye

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Zabtiye (C.ZB)*, Defter No. 12, Gömlek No. 574.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Zabtiye (C.ZB)*, Defter No. 32, Gömlek No. 1569.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Zabtiye (C.ZB)*, Defter No. 32, Gömlek No. 1552.

e- Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Belgeleri-Emniyet Kalemi Belgeleri

Osmanlı Arşivi (BOA), *Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Belgeleri-Emniyet Kalemi Belgeleri (DH.EUM.EMN)*, Defter No.87, Gömlek No. 12.

f- İrade Mesail-i Mühimme

Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade Mesail-i Mühimme (İ.MSM)*, Defter No. 69, Gömlek No.2007.

g- Meclis-i Vala Evrakı

Osmanlı Arşivi (BOA), *Meclis-i Vala Evrakı (MVL)*, Defter No.14, Gömlek No.2.

h- Hatt-ı Hümayûn Tasnifi

Osmanlı Arşivi (BOA), *Hatt-ı Hümayûn Tasnifi (HAT)*, Defter No.1232, Gömlek No. 48006.

i- Mühimme Defterleri

Osmanlı Arşivi (BOA), *Divan-ı Hümayun Mühimme Defteri (A.DVNS.MHM.d)*, Defter No. 5, 19, 31, 33, 79, 99, 100, 101, 104, 106, 108, 110, 111, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 127, 130, 131, 132, 134, 136, 139, 141, 145,

j- Sadaret Mektubi Kalemi

Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı (A. MKT.UM)*, Defter No. 797, Gömlek No.45.

k- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı

Osmanlı Arşivi (BOA), *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrak (TS.MA.e)*, Defter No. 790, Gömlek No. 54.

l-Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı

Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y.MTV)*, Defter No.138, Gömlek No. 65.

m- Yıldız Perakende Evrakı

Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat (Y.PRK.ASK)*, Defter No. 110, Gömlek No. 62.

Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Perakende Evrakı Evrakı Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD)*, Defter No. 17, Gömlek No. 47.

II. Araştırma ve İncelemeler

Acun, Fatma. “Celâli İsyânları 1591-1611”. *Türkler Ansiklopedisi.9/* 695-710. Ankara: Türk Dünyası Vakfı, 2002.

Akdağ, Mustafa. “Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar”. *Ankara Üniversitesi DTCFD* 13-1/2 (1955), 28-51.

Akdağ, Mustafa. *Türk Halkının Dirlik Düzenlik Kavgası Celali İsyânları*. Ankara: Barış Yayınevi, 1999.

Akis, Metin. *XVI. Yüzyılda Kilis ve Azez Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Akis, Metin. *Buhran Döneminde Antep'te Sosyal Hayat (1572-1606)*. Ankara: Vadi Yayınları, 2008.

Altınay, Ahmet Refik. *Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1989.

Armağan, Latif. “Osmanlı Devletinde Konar Göçerler”. *Osmanlı*, ed. Güler Eren. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Arslan. Hüseyin. *16. yy. Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân, Göç ve Sürgün*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001.

- Bardakoğlu, Ali. “Eşkıya”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/ 463-466. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Barkan, Ömer Lütfi. “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* 15-1/4. (1953), 209-237.
- Bayındır, Abdullah. *Osmanlı Piyade Eğitiminde Atış Talimleri*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2022.
- Bayrak, Şaban. *Anadolu’da Eşkıyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarısı 1700-1750)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2015.
- Çadırcı, Musa. *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Ankara: TTK, 2013.
- Çağatay, Neşet. “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi* 5/5. (1947), 483-511.
- Çakar, Enver. *XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı (1516-1566)*. Elazığ: Elazığ Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2003.
- Çakar, Enver. *17. Yüzyılda Haleb Eyaleti ve Türkmenleri*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2006.
- Çakar, Enver. “XVI. Yüzyılda Şam Beylerbeyliğinin İdari Taksimatı”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13/1 (2013), 351-374.
- Çakar Enver– Kısa Yavuz. “XVII. Yüzyılın Sonları ve XVIII. Yüzyılın Başlarında Manisa’da Eşkıyalık Hareketleri (1683-1718)”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 30/2. (2020), 535-554.
- Çelebi, Evliya. *Seyahatname*, haz. Yücel Dağlı vd. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Çelikdemir Murat. *Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka’ya İskanı (1690-1840)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ, 2001.
- Çelikdemir Murat. “Kilis Voyvodası El-Hac Mehmed’in Öldürülmesi (M.1714/ H. 1126)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 30/2. (2020), 491-504.

- Çiçek, Arif. “Türklerde İskan Siyaseti”. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Bilimler Dergisi* II/II. (2013), 29- 46.
- Daşcıoğlu, Kemal. *Osmanlı’da Sürgün Osmanlı Devleti’nin Sürgün Siyaseti (XVIII. Yüzyıl)*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007.
- Demirci, Süleyman - Arslan, Hasan. *Osmanlı Türkiye’sinde Eşkıya, Devlet ve Siyaset (Maraş Eyaleti Örneği 1590-1750)*. İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2012.
- Emecen, Feridun. “Ağıl Resmi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/467-768. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Emecen, Feridun. “Bennâk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/ 458-459. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Emecen, Feridun. “Mericidabık Muharebesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29/ 174-176. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat 1998.
- Eröz, Mehmet. *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1991.
- Fidan, Murat. “Osmanlı-Rus Ticari Rekabetinin İki Devlet Arasında Yapılan Antlaşmalara Yansıması”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 44 (2006), 65-122.
- Fidan, Murat. “1714-1715 Tarihleri Arasında Ayıntab’da Sosyal, Siyasî ve İktisadî Yapı (65 Numaralı Ayntab Şer’iye Sicili’ne Göre)”. *Asia Minor Studies* 1/2 (2013), 72-92.
- Fidan, Murat. “1673-1850 Tarihleri Arasında Narh Kayıtlarına Göre Kastamonu’da Un ve Unlu Mamul Fiyatları”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54/1 (2019), 21-40.
- Gökbunar, Ali Rıza. “Osmanlı Devletinde Yörüklerin Göçerlikten Yerleşik Yaşama Geçirilmesinde Uygulanan Vergi Politikaları ve Sosyal Sonuçları”. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1/2, (2003), 59-66.
- Gün, Doğan. *XVIII. Yüzyılda Antakya’nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1708-1777)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2012.

- Gündüz, Tufan. *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005.
- Gündüz, Tufan. *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007.
- Güzelbey, Cemil Cahit- Yetkin, Hulûsi. *Gaziantep Şer'i Mahkeme Sicillerinden Örnekler*. Gaziantep: Yeni Matbaa Yayınevi, 1970.
- Halaçoğlu, Yusuf. "Aşiret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 4-9. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Halaçoğlu, Yusuf. "Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Belleten*. 60/227 (1996), 139-146.
- Halaçoğlu, Yusuf. *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*. İstanbul: Babıalı Kültür Yayınları, 2010.
- Halaçoğlu, Yusuf. *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirelmesi*. Ankara: TTK, 2014.
- İlgürel, Mücteba. "Osmanlılar'da Eşkıyalık Olayları". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 11/ 466-469. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- İnalcık, Halil. "Raiyyet Rüsümü", *Belleten*. XXIII/ 92, (1959), 575-610.
- İnalcık, Halil. "Adaletnâmeler". *Belgeler* II/ 3-4 (1965), 49-145.
- İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sosyal ve Ekonomik Tarihi Cilt: 1*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000.
- Karagöz, Mehmet. "17. Asrın Sonunda Filibe ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri (1680-1700)". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16/2. (2006), 373-402.
- Kayaçağlayan, Naime Yüksel. *1714-1715 Gaziantep'te Sosyal, Siyasî ve İktisadî Yapı (65 Numaralı Gaziantep Şer'iyeye Sicili Metin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kilis, 2011.

- Kazıcı, Ziya. “Osmanlılarda Örfî Vergiler ve Bu Vergilerin Kaynağı Olan Örfî Hukuk”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4. (1986), 285-310.
- Kılıç, Orhan. *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı-Eyalet ve Sancak Tevcihatı*. Elazığ: Ceren Matbaacılık, 1997.
- Kılıçbay Mehmet Ali., *Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı*. Ankara: Efil Yayınevi, 2010.
- Koyuncu, Mustafa. “XVIII. Yüzyılda Kilis ve Çevresindeki Aşiretlerin Eşkiyalık Hareketleri”. *Kurmancan Datka Anısına Türkiye ve Türk Dünyası Araştırmaları IV*. ed. Yunus Emre Tansü. Gaziantep: İksad Yayınevi, 2020,
- Koyuncu, Mustafa. *XVIII. Yüzyılda Kilis ve Havalisindeki Aşiretler (İskan & Eşkiyalık)*. Kilis: KİTAM Yayınları, 2022.
- Koyuncu, Mustafa. “Osmanlı Devleti'nde Sürgün: Arvad Adası Örneği (18. Yüzyıl)”. *Asia Minor Studies* 10/2. (2022), 142-152.
- Köç, Ahmet. “Osmanlı Taşrasında KonarGöçer-Devlet İlişkisi: Ankara'da Tabanlı Türkmen Aşireti'nin İskanı”. *Yenifikir Dergisi* 9. (2012), 125-150.
- Köprülü, M. Fuad. *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2013.
- Kuzucu, Serhat. “123 Numaralı Antep Şer'iyye Sicili Bağlamında 1766-1768 Tarihleri Arasında Antep'in İdari ve Sosyal Yapısı Üzerine Bir İnceleme”. *Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi* 1/3 (2006), 39- 54.
- Kuzucu, Serhat. “Osmanlı Devleti'nin Aşiretleri İskân Politikası ve Bir İskân Bölgesi Olarak Halep ve Rakka (XVIII. Yüzyılda)”. *II. Ortadoğu Konferansları: Ortadoğu'daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu*. Kilis: 2016, 598-607.
- Kuzucu, Serhat. “XVIII. Yüzyılın ilk Yarısında Antepte Avâriz Vergisinin Uygulanışı (Şeriyye Sicillerine Göre)”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15/1. (2016), 101-118.

- Kuzucu, Serhat. *Osmanlı Ordusu ve Sefer Lojistiği (1453- 1789)*. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık, 2017.
- Nasıroğlu, Mehtap. “XVI. Yüzyılda Hama Sancağında Konar-Göçerler”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 6/2-1 (2016), 127-134.
- Orhonlu, Cengiz. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 1987.
- Orhonlu, Cengiz - Göyünç, Nejat. “Has”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16/ 268-270. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Ortaylı, İlber. *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*. İstanbul: Kronik, 2018.
- Öğüt, Tahir - Küçük, Nihat. “18. Yüzyılda Kilis'te Okçu İzzeddinli Aşiretinin Vergi Direnci”. *AKAD* 7/12. (2015), 46-73.
- Öz, Mehmet. “Modernleşme- Öncesinde Osmanlı Toplumunda Eşkıyalık Hareketlerinin Niteliği ve Özelliği”. *Osmanlı'dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*. ed: Osman Köse. Samsun: İlkadım Belediyesi, 2017.
- Özkaya, Yücel. “XVIII. Yüzyılda Çıkarılan Adaletnâmelere Göre Türkiye'nin İç Durumu”. *Bellekten* XXXVIII/151. (1974), 445-491.
- Özkaya, Yücel. *18. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu*. İstanbul: TTK, 2008.
- Özkaya, Yücel. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık*. Ankara: TTK, 2014.
- Özlu, Zeynel. *Osmanlı Döneminde Behisni (Besni) Kazasında Aşiret ve Aileler*. Gaziantep: Gazikültür A.Ş. Yayınları, 2015.
- Öztürk, Mustafa. “XVIII. Yüzyılda Antakya ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları”. *Bellekten* 54/211. (1991), 963-992.
- Öztürk, Mustafa. *16.Yüzyılda Kilis Urfa Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler-Oymaklar*. Elazığ: Elazığ Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2004.
- Öztürk, Mustafa. “İzziye Kazasının Kuruluşu ve Milli Mücadeledeki Yeri”. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 24/37 (2005), 29-45.
- Öztürk, Mustafa. “Osmanlı Belgelerinde Halep”. ed. M. Taner Koltuk. İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, 2018.

- Öztürk, Mustafa. “18. Yüzyılda Antep ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları”, *Tarihten Günümüze Ayıntab- Gaziantep. Uluslararası Gaziantep Tarihi Sempozyumu Milli Mücadele Döneminde Gaziantep, Bildiri Metinleri Kitabı*. Ankara: 2018.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1983.
- Pamuk, Bilgehan. *Kilis Kazâsı (1867-1908)*. Ankara: Kilis Belediyesi Kültür Yayınları, 2020.
- Sakin, Orhan. *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2006.
- Sami, Şemseddin. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010.
- Sarı, Arif. *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*. Ankara: TTK, 2018.
- Sarı, Arif, “Dulkadirli Türkmenlerinin Yurtları Hakkında”, *Türkbilig* 35 (2018), 29-40.
- Saydam, Abdullah. “Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konar-Göçerler”. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20. (2009), 9-31.
- Silâhdâr Fındıklı Mehmed Ağa. “*Nusretname*”. haz. Mehmet Topal. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018.
- Soyudoğan, Muhsin. “Devlet Eşkıya Bağlamında Ayıntab ve Çevresinde Aşiret Eşkıyalığı”. *Kebikeç Dergisi*, 21 (2006), 147-174.
- Söylemez, Faruk. “XVIII. Yüzyıl Başlarından XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22 (2007), 69-85.
- Söylemez, Faruk. *Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi –Rişvan Aşireti Örneği*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011.
- Şahin, İlhan. *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2006.
- Şahin, İlhan. “XVI. Yüzyılda Osmanlı Anadolu Göçebelerinin İdari ve Sosyal Yapısı”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi* 15. (1982), 253-264.

- Taşkın, Ünal. “Osmanlı Devletinin Son Yıllarında Ağnam Vergisine Yapılan Zamlar”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8/5 (2013), 789-796.
- Tatar, Özcan. *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova’da Aşiretlerin Eşkıyalık Olayları ve Aşiret İskanı (1691-1750)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2005.
- Usta, Onur. “Celaliliğin Türkmen Cephesi: 17. Yüzyıl Türkmen Kırsalında Türkmen Voyvodası ve Türkmenler”. *KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi* 17/33, (2012), 49-86.
- Ülgener, Sabri F. *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası: Fikir ve Sanat Boyu Akisleri ile Bir Portre Denemesi*. İstanbul: Der Yayınları, 1981.
- Ünal, Mehmet Ali. *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2012.
- Üner, Mehmet. *Aşiret, Eşkıya ve Devlet*. İstanbul: Yalın Yayıncılık, 2009.
- Yavuz, Nuri. “Fırka-i Islahiye Ordusunun Özellikleri ve Faaliyetleri”. *Gazi Akademik Bakış* 5/10. (2012), 113-127.
- Yıldırım, Mehmet Ali-Akdeniz, Ali. *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kilis’te Modern Eğitim*. Kilis: KİTAM, 2020.
- Yılmaz, Yusuf – Kadioğlu, Yahya. “Küçük Buzul Çağı ve Kuraklık ve Diğer Coğrafi Olayların Celali İsyanları Üzerindeki Etkileri”. *Studies of the Ottoman Domain* 7/12. (2017), 267-288.

EKLER**Ek 1. XVIII. Yüzyıldaki Kilis Aşiret ve Cemaatleri**

Okçu İzzeddinli Aşireti	Elbeyli Aşireti	Bektaşlı Cemaati	Kulaklı Cemaati
Şeyhli Aşireti	Şakaki Aşireti	Tacirli Cemaati	Musabeyli Cemaati
Amiki Aşireti	Resullı Cemaati	Badıllı Cemaati	Serikanlı Cemaati
Com Aşireti	İştüvanlı Cemaati	Miranlı Cemaati	Hakdanlı Cemaati
Afşar Aşireti	Adamanlı Cemaati	Karacalı Cemaati	Binenli Oymağı
Kılıçlı Aşireti	İkenli Cemaati	Cerikanlı Cemaati	Çobanoğlu Cemaati
Düşerli Aşireti	Öksüzler Cemaati	Ekintülü Cemaati	Sayratlı Cemaati
Sabkanlı Aşireti	İntilli Cemaati	Keller Cemaati	Şeyh Amikisi Cemaati
Düşerli Cemaati	Sabkanlı Cemaati	Hızıryanlı Cemaati	Bulamaçlı Cemaati
Abanlı Cemaati	Mirallı Cemaati	İnallı Cemaati	

Ek 2. 1690-1840 Yılları Arasında Rakka Bölgesine Yapılan Aşiret İskânları²⁰⁵

Acurlu	Avşar	Akanlı	Akbaş
Avcılar	Azmanlı	Acurlu	Ali Beğli
Barak	Baran	Bayındır	Bazuki
Birvanlı	Bozkoyunlu	Caberli	Cirid
Çepni Kantemir	Çeçelü	Çilli	Çoğumlu
Dimlekli	Doğanlı	Dumbaylı	Dögerli
Günce	Gündeşli	Hacı Fakihli	Hacikanlı

²⁰⁵ Kuzucu, “Osmanlı Devleti’nin Aşiretleri İskân Politikası ve Bir İskân Bölgesi Olarak Halep...”, 602; Çelikdemir, *Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka’ya İskanı (1690-1840)*, 235-237.

Ek 2. Devam

Hamikanlı	Hamzahacı	Harbendeli	Hasenanlı
İlbeyli Maraş	İmamkulu Uşakları	İnanlı	İncili
Kabağılı	Kadirli	Kabaş	Kara Kocalı
Kazlı	Kekili	Kemerli	Kılıçlı
Koyunoğlu	Kucur Afşarı	Kulak	Kulasudak
Mamavi	Marcikan	Memokanlı	Milli
Osmanlı	Otmanlı	Parçikanlı	Pehlivanlı
Şakaki	Şerefli	Şeyh Hasenanlı	Şeyhan
Tanburacı	Tatalı	Tokluca	Tokuzlu
Ulaşlı	Umranlı	Urusatlı	Üstürkanlı
Yere Badılı	Yere Badanlı	Zeyvanlı	Zeriki
Ali Reşanlı	Amuki	Anter	Araplı
Badılı	Altun	Bahrili Avaşarı	Bamran
Beydili	Beymişlü	Bektaşlı	Bendanlı
Cihan Beyli	Çimkanlı	Çerpu	Çağıranlı
Cumalı	Danişmedli	Delükanlı	Dılanlı
Dudikanlı	Dumanlı	Elci	Güneş
Hacı Kırılı	Halıdanlı	Hamadi	Hamavi
Herdi	Holikan	Hums Şayhlisi	Hümanlı
Rişvanlı	İsmailan	İzolu	İzzeddinli
Kara Şeyhli	Kara Sakallı	Kasanlı	Kaskanlı
Kıranlı	Kırıntılı	Kızıl Koyunlu	Kızılca Şarlı
Kurdikanlı	Küçüklü	Lekvanik	Mamalı
Modanlı	Musacalı	Musyanlı	Okçu İzzeddinli
Reyhanlı	Seçen	Silsüpür Ceridi	Silvan
Şeyhli	Tacirli	Taif Avşarı	Taliban
Tomluca	Tuğa Şeyhli	Turasallı	Türkmanlı
Veli Bey	Velili	Yad Badılı	Yadigarlı
Zilan			

Ek 3. Halep Bölgesine Yapılan Aşiret İskânları²⁰⁶

Kara Halil	Döğer	Hama Bayadı	Hama Döğer
Kıcılı	Kılıçlı	Harbendelü	Abdallu
Eymir-i Sincarlu	Kayalu	Eymir-i Çalık	Eymir-i Dünderli
Kızıl Tohtemürlü	Genceli Avşarı	Kara Tohtemürlü	Lekvanık
Reyhanlı	Uşak	Çerkes-Oğulları	Tutulu
Bozlu	Tohtemürlü	Kınık	Beğmişli
Eymir-i Karagözlü	Abalu	Kara Avşar	İnallu
Eymir-i Affan	Köseoğlu	Salur	Sağırlı
Aktaş	Kızıl Koyunlu	Hacılar	Nureler

Ek 4. Rakka Sözleşmesi İmzalanmadan Önce Kilis ve Havalisinden Çıkan Asker Sayısı²⁰⁷

Ekrad Cemaatleri	Asker Çıkarılacak Yer	Çıkarılacak Asker Sayısı
Okçu İzzeddinli	Kilis	70
Musabeğli	Kilis	90
Amikî	Kilis	120
Şeyhli	Kilis	70
Com ve Matah	Kilis	50
Rışvân	Malatya	300
Lekvânîk	_____	150
Berâzi	Urfa	80

²⁰⁶ Kuzucu, “Osmanlı Devleti’nin Aşiretleri İskân Politikası ve Bir İskân Bölgesi Olarak Halep...”, 603.

²⁰⁷ Öztürk, *16.Yüzyılda Kilis Urfa Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler-Oymaklar*, 82-83-84’e göre hazırlanmıştır.

Ek 4. Devam

Dinâyî (Dinâbî)	Urfa	80
Bazikî	Urfa	50
Kuhyenk ve Dögerlü	Urfa	200
Zırnıkî vd.	Mardin	300
Yekûn		1.560
Tükmen Cemaatleri	Asker Çıkarılacak Yer	Çıkarılacak Asker Sayısı
Avşar	Yeni İl	200
Mîr	Yeni İl	100
Abalu	Yeni İl	60
Şam Bayadı	Yeni İl	30
Kızık	Yeni İl	30
Ağca Koyunlu	Yeni İl	150
Çiçlu	Yeni İl	10
Barak	Yeni İl	150
Çekdümlü	Yeni İl	100
Bayındır	Yeni İl	20
Reyhanlu	Yeni İl	15
Beğdillü	Yeni İl	15
Koçlu	Yeni İl	15
Yörmük	Yeni İl	20
Oturak Bahadırlu	Yeni İl	20
Oturak Çepni	Yeni İl	20
Elci	Yeni İl	15
Musacalu	Yeni İl	20
Bahadırlu	Yeni İl	300
Kılıçlı Kürdü	Yeni İl	15
İfraz-ı Zülkadriye		300

Ek 4. Devam

Mamalu		200
Bozulus		300
Maraş Eyaleti Türkmenleri		400
Adana ve Kars-ı Zülkadriye'de bulunan Türkmenler		200
Yekûn		2.820
Genel Toplam		4.380

Ek 5. XVIII. Yüzyılda Aşiretlerin Dağılımı²⁰⁸

²⁰⁸ Bayrak, *Anadolu'da Eşkiyalık Olayları (XVIII. Yüzyılın İlk Yarı 1700-1750)*, 322-323.

Ek 6. Kilis'teki muhtelif aşiret ve cemaatlerin eşkıyalığa son vermesi aksi takdirde Rakka'ya iskân edilecekleri ile ilgili vesika

Ek 7. Okçu İzzeddinli aşiretinin eşkiyalığı ile ilgili belge

